

Prometheus

Časopis pre občiansku spoločnosť a humanizmus

www.slovakia.humanists.net

**Rok 2009 je Medzinárodným
rokom astronómie.**

**V roku 2009 uplynulo
200 rokov od narodenia
Charlesa Darwina a 150
rokov od publikovania práce
O pôvode druhov.**

Str. 3

Na úvod

Vážení čitatelia,

po štvorročnom vychádzaní zaznamenal náš časopis koncom roka 2008 koniec prvej etapy svojej existencie. Prvou, nazvime ju existenčnou, črtou konca tejto etapy boli finančné problémy, ktoré neumožnili vydávať časopis v dovtedajšej podobe. Ba našli sa aj takí prognostici, či v biblickej reči proroci, ktorí tvrdili, že bez dostatku finančných prostriedkov nie je možné časopis vôbec vydávať.

Druhým znakom konca prvej etapy vydávania časopisu bola abdikácia a odchod našej dovtedajšej šéfredaktorky z tohto postu. Z vedenia časopisu odišla bezprikładne svedomitá, pracovitá, skúsená, samostatná a tvorivá intelektuálka – humanistka p. Judita Takáčová. Do histórie humanistického hnutia na Slovensku sa svojou zakladateľskou prácou na tvorbe prvého humanistického časopisu u nás zapísala navždy. Bola v redakčnej rade najmladšia, ale zároveň najrešpektovanejšia; nie však kvôli funkcii šéfredaktorky, ale kvôli schopnostiam, ktoré ju na takýto post priam predurčovali. V mene členov redakčnej rady a zaiste i v mene väčšiny čitateľov časopisu Prometheus jej za odvedenú prácu ešte raz ďakujeme.

Od začiatku roka 2009 prebiehali v rámci Spoločnosti Prometheus vnútorné diskusie a úvahy o tom, ako ďalej s vydávaním časopisu. Bolo jasné, že v tlačenej podobe, a to ani pri skromnejšom „šate“, nebude zatiaľ možné časopis vydávať. Tým však, okrem iného, vznikol aj istý dlh voči predplatiteľom, ktorí si už zaplatili čísla ročníka 2009. Je nám známe, že vedenie Spoločnosti Prometheus si s nimi tento dlh v adekvátnej forme určite vyrovná a o svoje peniaze neprídu.

V priebehu rozhodovania a hľadania východísk kmeňoví autori a väčšina členov redakčnej rady pripravovala články, preklady a nové užitočné informácie pre čitateľov, ktoré doteraz čakali na uverejnenie. Valné

zhromaždenie Spoločnosti Prometheus v októbri t. r. prijalo rozhodnutie, pokračovať vo vydávaní časopisu PROMETHEUS v elektronickej podobe a zároveň nás poverilo vedením redakčnej rady. K hlavným argumentom uvedeného rozhodnutia patrila skutočnosť, že v súčasnosti disponuje pripojením k internetu 62 % rodín na Slovensku. Podstatná je potreba nášho organizovaného humanistického hnutia mať svoje vlastné informačné médium. Vďaka tomu sme pripravili predkladané prvé tohtoročné číslo. V čo najkratšej dobe chceme pripraviť druhé a ďalšie čísla, ktorými chceme vyplniť vzniknutú medzeru.

Dúfame, že sa nám tento zámer podarí úspešne naplniť. Predpokladáme, že kluby Spoločnosti Prometheus i jednotliví členovia a sympatizanti si nájdu cestu aj k tejto forme vydávania časopisu ako čitatelia i ako prispievatelia.

Matej Beňo, poverený vedením redakčnej rady

Naším čitateľom

Myslíte si, že sloboda svedomia, sloboda presvedčenia a sloboda vyznania sú nedotknuteľné?

Ste presvedčení o tom, že človek sám a nie boh riadi ľudský osud?

Ste proti tomu, aby cirkevná moc zasahovala do riadenia vecí verejných?

Chcete sa podieľať na presadzovaní demokratického, slobodomyselného humanizmu?

Potom nečakajte, informujte sa o našej činnosti a pripojte sa k nám!

Spoločnosť Prometheus je mimovládna organizácia združujúca sekulárnych humanistov, ktorí sa nehlásia k nijakému náboženstvu a chcú žiť a konať ako slobodomyselní ľudia.

Spoločnosť Prometheus svojou činnosťou obhajuje a presadzuje:

- slobodu myslenia a slobodu svedomia
- slobodu presvedčenia a vyznania
- skutočnú, nielen formálnu odluku cirkvi od štátu
- celosvetový humanizmus a mierový pokrok ľudstva

PROMETHEUS

Časopis pre občiansku spoločnosť a humanizmus

V. ročník, číslo 1/2009

Vydáva:

Spoločnosť Prometheus, združenie svetských humanistov

Adresa spoločnosti i redakcie:

Pod Bánošom 14,
974 11 Banská Bystrica

Predsa Spoločnosti Prometheus:

Roman Hradecký

Telefón:

+421 48/429 99 22

Elektronická pošta:

casopis.prometheus@pobox.sk

Internetové stránky:

<http://prometheus.unas.cz/>

<http://slovakia.humanists.net/>

Blog Spoločnosti Prometheus:

<http://spolprom.blogspot.com/>

Šéfredaktor:

Matej Beňo, poverený vedením redakčnej rady

Redakčná rada:

Matej Beňo

Ladislav Hubenák

Bohumír Kvasnička

Ivan Poljak

Peter Prusák

Rastislav Škoda

Registračné číslo: EV 1943/08

ISSN: 1336 - 6424

Elektronické vydanie

Rok 2009 je rokom významných výročí a zaujímavých udalostí z pohľadu vedy i svetských humanistov

Súčasný celosvetový tlak cirkví, kreacionistov, ale aj ďalších náboženských skupín a fundamentalistov je sústredený na boj proti vede a racionalizmu. Fundamentalizmus je bežným prejavom v politike mnohých politikov a štátov. Preto je nevyhnutné, postaviť sa proti týmto snahám.

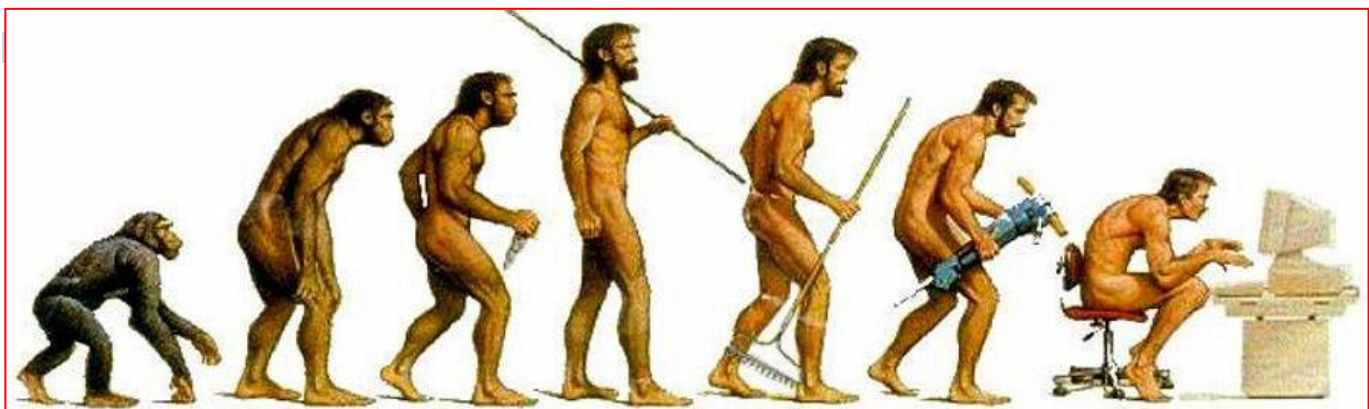
Je potrebné aby sa všetci vzdelaní, zodpovední a aktívni ľudia zapojili do šírenie racionálnych, vedeckých a humanistických informácií v záujme obrany rozumu. Ved' čo dnes vie obyčajný „smrteľník“, ktorý sa musí snažiť aby si zabezpečil potrebné zdroje na obživu a existenciu seba i svojej rodiny, o najnovších vedeckých poznatkoch? Nič. Mladým ľuďom sú servírované pochybné idoly, hrdinovia jedného dňa – ako príklady, ktoré slúžia na odpútavanie od samostatného myslenia a aktívneho spoločenského konania na obranu svojich záujmov.

Zdrojom, ktorý má pomôcť všetkým, čo sa chcú zapojiť do obrany rozumu, môžu poslúžiť nie len dostupné informačné zdroje, ale i významné výročia a sviatky. Tieto vhodné poslúžia na propagáciu výsledkov vedy, vedeckých objavov minulosti i súčasnosti, ak ich vieme využiť.

Rok 2009 je bohatý na tieto výročia a udalosti. Medzi najdôležitejšie patrí výročie narodenia Ch. Darwina a výročie vydania jeho významnej práce O pôvode druhov. Rok 2009 sa stal Medzinárodným rokom astronómie. Obe tieto výročia dávajú príležitosť na propagovanie vedy, rozumu a humanizmu. O to sa snaží Spoločnosť Prometheus a pozýva k tejto dôležitej práci každého člena, sympatizanta, učiteľa, študenta... Postavme hrádzu nevedomosti, pavidám, poverám a bludom .

OBSAH ČÍSLA:

4	Aká bude Európa a Slovensko v nej? Peter Prusák	18	Niekoľko citátov Redakcia
7	Obsah, metódy a formy pôsobenia klerikálneho socializmu na Slovensku Ondrej Dányi	19	Súvisí materiálne zaostávanie s nábožnosťou? Daniel Miessler / Alexander Reháč
12	Naša recenzia JUDr. Marián Bat'ala	21	Ján Rob Poničan – slobodomyselný majster slova Jaroslav Čelko
13	Občianska neposlušnosť ako prostriedok odstránenia krívd? Alexander Reháč	24	Boj o myslenie detí – 5. Časť Stephen Law / Rastislav Škoda
15	Odporúčané internetové stránky vo svete humanizmu	26	Odporúčame z nových kníh Redakcia
16	Je náboženstvo hrozba pre racionalitu a vedu? Daniel Dennet	27	Ježišova dynastia (4) J. D. Tabora / L. Hubenák
17	„Logika“ argumentácie nábožensky veriacich ľudí Jim Walker	30	Opus Dei na Právnickej fakulte UMB v Banskej Bystrici Okno do Internetu

Aká bude Európa a Slovensko v nej?

Peter Prusák

Bude kresťanská, alebo bude iná?

Žijeme v dobe globalizácie, ktorá nastoľuje problém národných štátov. Vstup do Európskej únie pravdepodobne spôsobí kultúrny šok, splynutie niektorých miestnych hodnôt, zvykov a poznatkov, hovorí známy poľský sociológ Z. Bauman. Konštatuje, že sa vedú rozhovory o „vývojovej závislosti“, „obmedzeniach“, o tom, čo sa s kultúrami, tradíciami stredoeurópskych národov v EÚ stane. Podľa neho absencia akejkoľvek alternatívy k EÚ vytvára pocit nevyhnutnosti a osudovosti, ktorý podkopáva ich duchovnú identitu a sebavedomie.

Niet pochýb, že globalizácia je rozporuplný proces, okrem pozitívnych hodnôt obsahuje v sebe aj negatívne dopady, najmä na duchovno-kultúrnu oblasť. Aj preto tento problém je v centre pozornosti, diskutuje sa o ňom v príslušných organoch a inštitúciách EÚ a v jej jednotlivých členských štátoch.

Kresťanskí demokrati o EÚ

Silný a zreteľný hlas na túto tému zaznel aj na Slovensku. Zaznel najmä od konzervatívnych kresťanských demokratov a kléru katolíckej cirkvi. Vyslovili najviac výhrad voči negatívnym dopadom členstva v EÚ, konkrétne proti tendenciám v únii oslabiť tradičnú rodinu, manželstvo, propagovať alternatívne životné štýly, homosexuálne partnerstvá, interrupciu, feminizmus (Vladimír Palko), proti EÚ ako priestoru, kde vládne „kultúra smrti“ (Pavol Hrušovský), a vyslovili sa za Európu, ktorá bude kresťanská, alebo nebude vôbec (Daniel Lipšic). A podľa kardinála J. Ch. Korca iba Boh mohol ustanoviť a môže garantovať ľudské práva, ľudskú dôstojnosť človeka a jeho slobodu. V tejto súvislosti si kladie otázku: Kam sa bude uberať EÚ, ak sa odmietne priznať ku kresťanským základom svojich dejín, svojej kultúry, svojej identity? Nemožno pochybovať, že za týmito názormi, nositeľmi kresťanskej viery sa skrýva úprimná snaha hľadať a nájsť to najlepšie usporiadanie EÚ.

Humanisti o budúcnosti Európy

Aj nás, humanistov nemôže nezaujímať otázka budúcnosti Európy a Slovenska v nej, či bude Európa kresťanská, alebo

bude iná, či sa utvorí taký model Európy, ktorý bude pomáhať zachovaniu a ďalšiemu rozvoju identity jej národov, ich kultúry, pokladnice poznatkov a zvyklostí, kto bude garantom jej duchovného rozvoja, nezávislého vedeckého bádania, rozvoja poznávania a vedy, garantom ľudských práv a slobôd, dôstojnosti a ľudskosti človeka. Pokúsime sa hľadať a nájsť aspoň čiastočnú odpoveď na tieto otázky v dvoch rovinách:

- gnozeologickej, t.j. vzťahu rozumu a viery, vedy a náboženstva;
- základných ľudských hodnôt, občianskych práv a slobôd.

Teda akým smerom, na akých základoch a hodnotách by sa mala Európa rozvíjať, aby jej jednotlivé národy (najmä menšie) nestrácali, ale naopak, rozvíjali a posilňovali svoje sebavedomie, kultúru a identitu.

Naše korene očami kresťanských kruhov

Podľa konzervatívnych kresťanských kruhov Európa má hlboké kresťanské korene a kresťanstvo zohralo rozhodujúcu úlohu pri utváraní európskej civilizácie a aj jej smerovanie do budúcnosti by malo byť založené na kresťanských základoch. V tom zmysle sa usilovali zakomponovať a viazať európsku zmluvu na kresťanstvo a Boha.

Dejiny európskych národov však vypovedajú o niečom inom. Z nich sa dozvedáme, že jednotlivé národy a štáty Európy vznikali a rozvíjali sa na základe rôznych kultúr a tradícií, že súčasná európska civilizácia spočíva hlavne na ideáloch európskeho

osvietenstva. Na ich základoch Európu charakterizuje silná tradícia občianstva, občianskych práv a slobôd (nemajú kresťanský pôvod), kritického myslenia a humanizmu, otvorený priestor, v ktorom prúdili sociálne, politické, filozofické, náboženské hnutia a myšlienky všetkými smermi. Táto myšlienková bohatosť sa nevyhnutne premietla do rozmanitosti kultúr a identít európskych národov. Skutočná sila súčasnej Európy sa môže odvíjať od sily myšlienok, ktoré v nej budú kolovať a bude sa o nich vo verejnosti viesť diskusia, hovorí známy český politológ a žurnalista Karel Hvižďala.

Dnes problém kresťanstva spočíva v stretávaní veľkých (svetových) kultúr, v tom, ako sa vyrovnat' s pluralitou, mnohokasťou v rovnocennom postavení s ostatnými svetovými kultúrami a náboženstvami, ako pochopia svoju jedinečnosť univerzálnosť všel'udských hodnôt. V minulých dobách náboženstvo vládlo nad celou spoločnosťou. V procese sekularizácie sa z jeho osídíel oslobodila veda a svojím obsahom a štýlom sa mu vzdáľovalo aj umenie a plne potvrdzuje, že sa môže rozvíjať a existovať aj bez náboženskej viery. Nie náhodnou pápež Benedikt XVI. pri otvorení synody rímskokatolíckych biskupov (2008) odsúdil modernú kultúru bez viery. Problém Vatikánu a kresťanstva spočíva v tom, že stratilo moc nad celou spoločnosťou, že sa stalo len jedným z mnohých iných náboženstiev, presvedčení, svetonázorov.

Kto sa bojí demokracie?

Pre kresťanských fundamentalistov je pluralitná a tolerantná Európa neprijateľná, slovom, majú z nej strach. Jej budúcnosť vidia jedine v kresťanstve, ktoré ju má formovať ako kontinent uzavretý, názorovo uniformovaný, vylučujúci filozofické a svetonázorové alternatívy. Túto fundamentalistickú pozíciu zreteľne ilustroval kardinál J. Ch. Korec, keď

vyzval do rozhodného boja proti joge, indickej filozofii a náboženstvu, na obranu kresťanskej Európy, proti Ázii, lebo všetko cudzie - iné máme na Slovensku vnímať nie ako obohatenie, zaujímavé a príťažlivé, ale ako nepriateľské, ako ohrozenie kresťanskej identity slovenského národa.

Takýto fundamentalistický model kresťanskej Európy nemožno akceptovať aj preto, že neobsahuje možnosť slobodne klásť otázky a hľadať na ne odpovede, už aj z toho dôvodu, že náboženstvo (kresťanstvo) nekladie otázky o sebe a sebe, nespochybňuje svoje pravdy (pravdy viery), stručne povedané, neobsahuje princíp spochybňovania, na ktorom je založená veda, kultúra, všetky výdobytky civilizácie (okrem náboženstva). Celý pokrok ľudstva spočíva v tom, že sa nikdy neuspokojilo s dosiahnutým stupňom rozvoja, človek si permanentne kládol otázky seba a o sebe, otázky týkajúce sa najtajomnejšej podstaty sveta a života v ňom, kto a čím sme, kam smerujeme, v čom hľadať zmysel života a pod. Vo filozofickom zmysle je vzdelanosť tá spoločnosť (hovoriť francúzsky sociológ Alain Tourain), ktorá je schopná predefinovať svoju historicitu, systém ideí, symbolov a inštitúcií, ktoré umožňujú určitej spoločnosti konať voči sebe samej, meniť spôsob, ktorým sa reprodukuje ako celok. A známy rakúsky filozof Karl Popper povedal, že vedecká teória musí byť prístupná falzifikácii, spochybňovaniu, overovaniu na podklade faktov. Viera nie. Model kresťanskej Európy v sebe obsahuje koniec diskusie, dialógu rovného s rovným.

Skutočné korene európskej civilizácie a kultúry

Filozofia kladenia otázok, diskusia a dialóg leží v základoch kultúr európskych národov, čo svedčí o ľudskej hodnote a dôstojnosti človeka, jeho tvorivom potenciáli a radosť z neho. Tieto korene duchovných základov súčasnej Európy treba hľadať už v antike, v jej filozofii hľadania pravdy, a to cestou kladenia otázok a dialógu (Sokrates, Platón), v antike, ktorá oprela svoju filozofiu o rozum, rozvinula princíp vedy a vedeckého systému kritiky, dialektiky a logiky, analýzy a syntézy. Napríklad Sokratova metóda poznávania spočíva

na systéme kladenia otázok, na princípe vedenia diskusie, ktorá mala veľký význam pre ďalšie rozpracovanie dialektických pojmov. Slovom, antická filozofia a kultúra sa stali a sú jedným z hlavných koreňov, z ktorých vyrastala európska kultúra. Nakoniec bola jedným zo zdrojov aj kresťanstva (stoicko-filónovského učenia).

Na druhej strane antika neovplyvnila európske národy rovnako pozitívne. Na porovnanie, Česi zavŕšili výskum o antike a českej kultúre už pred desaťročiami knižkou Antika a česká kultúra a ukázali svetu vklad antiky do ich národného myslenia a štátnej kultúry. Na rozdiel od Čechov na Slovensku sme hlbšie neštudovali antiku (ani na vysokých školách), bližšie sme sa nezoznámili s jej literatúrou a nenaučili sme sa ju chápať (na Slovensku vyšiel len zlomok z toho, čo sa vydalo v Čechách) a kultúrou, a to aj preto, že sme boli a dodnes zostali v silnejšom zajatí náboženskej (kresťanskej) tradície. Tento znak nesieme so sebou počas celých dejín Slovenského národa až do prítomnosti.

Antika sa stala ideovým východiskom renesančného humanizmu a základom vedeckého bádania mnohých prírodovedcov a filozofov. Návratom k hodnotám svetskej antickej kultúry a filozofie renesancia obnovila zápas za oslobodenie filozofického myslenia a vedeckého bádania z pút stredovekej scholastiky a náboženského dogmatizmu. Začína rozvíjať a hlásať prirodzené poňatie sveta, čím vytvára predpoklady rozvoja prírodných vied (vedecké objavy G. Galileiho, M. Koperníka).

Cirkev ako prekážka pokroku

Do centra svojej pozornosti a filozofických úvah posúva človeka, jeho ľudský svet, tvorivý intelekt a vyzdvihuje a posilňuje jeho sebavedomie. Historické fakty svedčia o tom, že katolícka cirkev zaujala nepriateľský postoj voči renesancii, a to ani nie tak kvôli vedeckým objavom (Galileiho, Koperníka) ako takým, ale hlavne preto, že veda, vedecké objavy utvárali úplne nový obraz sveta a miesta človeka v ňom, že stávali otázku nového vzťahu Boh – človek, náboženstvo – spoločnosť a pádu celého kresťanského učenia.

Človek sa už nedal zastaviť na ceste poznávania, prenikania do tajuplného sveta a života. Dal sa na cestu empirického výskumu na základe experimentu (približne od 16. stor.), nie náhodne po ňom nasledoval rozvoj osvietenstva anglického, ale najmä francúzskeho. Spolu priniesli toľko nových poznatkov, faktov, zdôvodnení, hypotéz, že slobodné myslenie, vedu už nebolo možné zastrašiť a zastaviť. Nebolo možné ignorovať vedcov (Koperníka, Darwina, Voltaira, Einsteina a ďalších veľikánov vedy, hovoriť známy český kresťanský filozof M. Machovec. Túto svoju víťaznú pozíciu slobodné myslenie a veda vybojovali proti moci cirkvi. Dejiny svedčia o tom, že každú novú myšlienku, novú metódu vedeckého skúmania, každý nový vedecký objav katolícka cirkev prijímala s nedôverou a strachom a za svoj rozvoj musela veda priniesť na oltár cirkvi nemalú obeť. Giordano Bruno bol zaživa upálený rímskou inkvizíciou za to, že

prišiel s teóriou mnohých svetov. Michela Serveta upálili, lebo pitvoro pátral v ľudskom tele a prvý prišiel s objavom o krvnom obeh. Galileo bol postavený pred inkvizíciu preto, lebo svoj teleskop zamieril do neznámeho sveta a potvrdil Koperníkovu teóriu, že Zem sa krúti okolo Slnka. Napriek všetkým strašným hrozbám rímskej inkvizície zašepťal svoje „a predsa sa točí“. Potom na rad prišiel Ch. Darwin, ktorého cirkev zatratila za to, že prišiel s evolučnou teóriou o vývoji organického sveta prírodným výberom. V procese rozvoja poznávania veda, medicína, umenie postupne sa vyslobodzujú z moci cirkvi, konštatuje Jan Jandourek, český spisovateľ, publicista, teológ. A čo je dôležité, Boh začal byť nepotrebnou hypotézou či dimenziou poznávania sveta.

Aby sa človek necítil stratený v kozme a nebojácne pokračoval v poznávaní makro- a mikrosveta a seba v ňom, filozofi sa poponáhľali mu prísť na pomoc. Medzi prvými sa objavil Descartes svojím heslom Cogito ergo sum - myslím, teda som. Tým človek, podľa Hegela, našiel konečne pevnú pôdu pod nohami, t. j. svoje myslenie. A Pascal povedal, že človek je trstina, najkrehkejšia v prírode. Celá naša dôstojnosť je v myslení. V ňom musíme hľadať dôvod k povzneseniu. Snažme sa preto dobre myslieť, to je princíp morálky.

Rozum, myslenie, poznávanie

V procese rozvoja človek si začína uvedomovať význam rozumu, myslenia a poznávania. Z toho dôvodu aj vzniká moderná filozofia, osvietenstvo. Uvedomujúc si svoju osobnosť, človek sa učí spoliehať sám na seba, emancipuje sa od prvobytných predstáv, predsudkov svojho detstva, učí sa žiť a stanoviť si už aj určité ciele a ideály. Uvedomujúc si samého seba človek vníma aj toho druhého, svoje ľudské prostredie, ľudské vzťahy v ňom. Tu sa uňho začína utvárať a postupne rozvíjať svedomie, morálne hodnoty s princípy, a to nie pred tvárou nadprirodzenej bytosti (Boha), ale pred tvárou toho druhého, človeka, v ľudskom prostredí, v ktorom pracuje a žije. Rozum a svedomie (morálka) začínajú tvoriť jednotu a len v tejto jednote môže byť rozum a svedomie tým čím sú. Dnešná doba plná násilia, terorizmu, vojen aktuálne vyžaduje

jednotu rozumu a morálky chrániť a posilňovať.

Vatikán na zhromaždení svojich vedcov vyhlásil: „Už nikdy oddelenie viery od rozumu“. Tento výrok ukazuje, že Vatikán sa nepoučil z dejín a nevzdáva sa svojho úsilia ideologicky prekryvať vedu, ignorovať prednosť vedeckej metódy, jedinečnej pre riešenie problémov základného výskumu, hľadanie odpovedí na otázky života, pre celkový postoj ľudí hodný konca 20. storočia, hovorí známy český astrofyzik J. Grygar. Napríklad medicína na základe biotechnickej metódy sa už raz zbavila ideológie náboženstva, ktorá určovala, čo je a čo nie je medicínou, ako má pôsobiť atď. Dnes náboženský fundamentalisti by chceli znova ju viesť do medicíny stanovením náboženských kritérií pri výskume kmeňových buniek, klonovaní atď. Preto je na mieste požiadavka úplnej nezávislosti vedeckého myslenia a jeho prísne oddelenie od náboženstva. Vedecký výskum a šírenie jeho poznatkov sa musí rozvíjať úplne slobodne, bezpečne a pri vylúčení akéhokoľvek vplyvu politickej či náboženskej ideológie vrchnosti (z vyhlásenia francúzskych vedcov). Dnes sme svedkami nových útokov na rozum, racionalizmus ako životnú filozofiu. Vytýkajú mu, že zbožšťuje, živí pýchu rozumu, ktorému vďaka svet za všetky zlá, vrátane totalitarizmu (parížsky kardinál Jean Marie Lustiger), a to na úkor emocionálneho rozmeru, že ochudobňuje duchovno-mravný život človeka, zbavuje ho metafyzického rozmeru ľudskej existencie, určitého tajomstva ležiaceho hlboko v duši človeka, čo jedine dáva zmysel jeho životu a svetu. Stačí uviesť prácu a život dvoch veľikánov vedy - Voltaira a Einsteina, ktoré hovoria o opaku. Tak život Voltaira - uznávanej hlavy osvietenstva, nekorunovaného kráľa intelektuálov Európy - bol duchovne veľmi bohatý. Sám Voltaire bol nielen mysliteľom, racionalistom, ale aj znamenitým spisovateľom, dramatikom panfletistom, vtipkárom, slovom žil bohatým duchovným životom. Podobne aj Einstein - najväčší vedec 20. storočia (zaujímal sa aj o filozofiu a umenie, písal eseje, mal zmysel pre hudbu a hral na husle. Obaja sú symbolom múdrosti a ľudskosti.

Ani „tajomno“ nie je cudzie racionalistom, naopak, jej tým

najkrajším momentom, aké kedy môžeme zažiť. Je tým základným pocitom, ktorý je vždy na začiatku akéhokoľvek umenia a vedy, povedal A. Einstein. Sám život je plný tajomstiev, na je ho poznávanie človek už nepotrebuje nastavovať náboženskú dimenziu. Od prvoka až po mysliacu bytosť, podľa vedy, život sa vyvíjal podľa svojich vlastných vnútorných zákonitostí, je svetom sám o sebe a pre seba, existuje a rozvíja sa na základe vlastných zdrojov, nepodlieha nijakej metafyzickej sile, nadprirodzenej bytosti, má cieľ a zmysel sám v sebe a pre seba a nepotrebuje sa pred ňou legitimizovať, napísal erudovaný literárny vedec Andrej Červeňák.

Útoky fundamentalistov neprestávajú

Napriek tomu, že kresťanstvo doteraz prehralo všetky bitky vedené proti rozumu, tvorivému mysleniu, základnému výskumu, vedeckej metodológii, neprestáva útočiť proti nim, obviňovať ich zo všetkých hriechov, a tak znovu povýšiť vieru na ich úroveň, ak nie ešte vyššie.

Problémy, s ktorými zápasi súčasná spoločnosť nevyplývajú z prebytku rozumu, ale skôr z jeho nedostatku a k ich riešeniu nemáme k dispozícii lepší nástroj než ľudský rozum. Kresťanstvo všetky bitky na racionálnom poli prehralo, ale definitívne nerezignovalo na svoje absolútne pravdy. Budúcnosť Európy vyžaduje, aby sme my, humanisti vzali znovu pod ochranu rozum, tvorivé myslenie, vedu pred útokmi náboženského fundamentalizmu, iracionalizmu, mysticizmu.

Záverom, šance Európy nie sú v náboženstve (kresťanstve), ale v jej duchovno-kultúrnej bohatosti, rozmanitosti myšlienok, ideí, vo vede, slobodnej umeleckej tvorbe, pokrokových tradíciách. Bez týchto hodnôt niet a nemôže byť Európa. To sú vzácne európske hodnoty, s ktorými sa vylučuje prax vnucovania, prikazovania, manipulácie. Kresťanstvo nemôže byť garantom vyššie uvedených hodnôt a budúcnosti Európy aj z toho dôvodu, že je vo svojej podstate mystické, čím sa vymyká konkrétnemu prevereniu a zodpovednosti.

(Medzititulky redakcia)

Obsah, metódy a formy pôsobenia klerikálneho nacionalizmu na Slovensku

Ondrej Dányi

V čísle 3/2008 sme publikovali výňatok z pripravovanej monografie Ondreja Dányiho *Klerikálny nacionalizmus pod titulom Podstata národnostných a náboženských protirečení*. V tomto čísle predkladáme čitateľom ďalšiu časť rukopisu.

Katolícky klerikalizmus na Slovensku si v medzivojnovom období hľadal príhodnú zahranično-politickú orientáciu. Bolo to v čase, keď sa vytvárala krajne nebezpečná, fašizujúca koalícia reakčných politických strán. Dollfussov¹ klerikálno-stavovský systém bol Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HLS) jedným z najbližších vzorov. Rovnako aj fašistické režimy v Taliansku a v Španielsku vzbudzovali sympatie pre „poriadok“, ktorý zaviedli aj pre svoj antikomunizmus, nacionalizmus a antisovietizmus. Niektorí ľudácki predstavitelia uvažovali aj o možnosti širšej slovenskej koalície za podmienok pádu ZSSR.

Ľudácky ideológ F. Juriga o tom napísal: „Keď Spasiteľ spasí Rusko... tak všetci Slávi vyvrhnú zo seba skazu židovskej cudzoty a zhodia zo šije jarmo židovského alkoholu, gangsterstva, korupcie, prostitúcie, zlej tlače, vykorisťovania, vyžierania dľa návodu Mudrcov zo Siona... cyrilometodskou ideou slávnej kultúrnej, národnej a hospodárskej vzájomnosti a politickej svornosti spojení Slávi spasia seba a svet od biedy...“²

Andrej Hlinka považoval buržoázne Poľsko za vhodného spojencu proti bolševizmu. Katolícko-

kresťanská orientácia Poliakov mu bola bližšia, „ako český husitizmus, nevera, pokrokárstvo a erotický materializmus“.³

Túžba po koalícii európskych reakčných síl bola v HLS tým väčšia, čím prudší bol odpor proti zblížovaniu so ZSSR. Zdôvodňovali to tým, že komunizmus je vraj „surová negácia náboženstva, popieranie vyššej kultúry, ničenie ľudskej prírody a podryvanie základov ľudskej spoločnosti“.⁴ V zjazdovom manifeste z Piešťan sa ľudáci oficiálne zapojili do protikomunistického frontu.⁵

Ľudácka tlač a „tichí tajomníci“

Takýmito tendenciami bola orientovaná politika klerikálnych strán s cieľom ovplyvňovať aj ďalšie politické strany, kluby a spolky. Hlavne ľudácka tlač bola mimoriadnym, pomocníkom oficiálneho aparátu strany a v ňom najmä tichým tajomníkom - farárom. Pomáhala najmä ako kolektívny organizátor dezorientovať občanov Slovenska a oslabovať prejavy revolučných názorov. HLS bránila, aby prejavy živelnej nespokojnosti ľudí dostávali organizované, uvedomené formy a umožňovali zväztať živelnú nespokojnosť na pole náboženskej mystiky.⁶

V masovom náklade vychádzali z katolíckych nakladateľstiev knihy, časopisy určené takmer všetkým spoločenským vrstvám, v ktorých sa pod rúskom náboženskej viery šíril

primitívny vulgárny klerikálny antikomunizmus a nacionalizmus. Oficiálnym katolíckymi tlačovým orgánom boli na Slovensku Katolícke noviny. HLS vydávala niekoľko ústredných i krajských týždenníkov. Okrem tlače, ktorú vydávali rôzne záujmové organizácie a spolky, suverénne vládol Spolok svätého Vojtecha (SSV) so svojou viac ako osemdesiatistisícovou členskou základňou, ktorá sa rozšírila za slovenského štátu, až na 200 000 členov. Spolok vydával laické katolícky ladené knihy rôzneho zamerania. Sústreďoval a organizoval podľa cirkevných smerníc literárny i vedecký život na Slovensku, často orientovaný proti komunizmu a na upevňovanie klerikálneho nacionalizmu. Snažil sa „ratovať“ katolícke Slovensko pred bolševizmom svojou medzinárodnou láskou k bohu a bližnému“.⁷ SSV mal stále knižné edície i časopisy. Traktovali sa v nich idey podľa katolíckych dogiem, rôzne ilúzie, ale aj výpady najprimitívnejšieho razenia proti marxizmu, komunizmu, pokroku, občianskej sociálnej osvete a pod. V tomto smere vynikali najmä časopisy *Kultúra* a *Duchovný pastier*.

Hlinkov určujúci vplyv

Kto všetko túto mohutnú klerikálno-antikomunistickú a nacionalistickú „mašinériu“ pripravoval a realizoval? Slovensko malo po moci túžiace

¹ Engelbert Dollfuss - vodca fašistického krídla kresťansko-sociálnej strany v Rakúsku, neskôr spolkový kancelár; v marci 1933 uskutočnil štátny prevrat, ktorým sa začala premena Rakúska na fašistický štát. V júli 1934 sa stal obeťou atentátu.
² JURIGA, F.: *Blahovešť kriesenia slovenského národa a Slovenskej krajiny*, Trnava 1936, s. 248-549.

³ Slovák, 1922, č. 18.

⁴ Prejav K. Sidora v poslaneckej snemovni 6.11.1935.

⁵ Slovenská pravda 1935, č. 168.

⁶ VAŠEČKA, F.: *Buržoázny štát a cirkev*, Bratislava 1957, s. 247.

⁷ BLAHA, M.: *Zborník Katolícke Slovensko 833-1933*, s. 7.

skupiny stranických vodcov a exponentov. Pokiaľ stál na čele hnutia Andrej Hlinka, stačil svojou osobnou autoritou celkový pohyb okolo moci, kompetencie a zodpovednosť saturovať, pretože pre určitý okruh osôb stelesňoval mravnú, ideologickú, svetonázorovú a občiansku autoritu. Je však známe, že už za Hlinkovho života sa formovali jednotlivé rivalské skupinky ľudákov. Tukova - germánsky orientovaná, Sidorova - s výrazným propoľským zameraním, Tisova a Machova - pre ktorých Hlinkové myšlienky a názory o poslaní slovenského národa a slovenského katolicizmu boli určujúce.⁸

V ideologickej a politickej rovine týchto špičkových klerikálo-ľudáckych skupín sa cieľavedome upravovali a šíрили ľudové náboženské názory, normy i celé štruktúry. Tieto sa teologicky hodnotili a zjednocovali, aby slúžili ako príhodný ideologický materiál k výstavbe monolitnej náboženskej koncepcie dejín spoločnosti, jednotlivca, štátu, kultúry a pod. Ľudákom v tomto prípade išlo skôr o pragmatickú stránku

⁸ V. Tuka, inak vystupujúci ako Hlinkov chránenec, nezabudol koncom dvadsiatych rokov, dokonca pred J. Tisom prehlásiť, že „Hlinku dá viedenskými psychiatrami vyhlásiť z blázna.“ (Výpoveď M. Sokola Pred súdom národa, diel II. Bratislava 1947, s. 209)

bezprostredného pôsobenia na ľudovú masu. Klerikálo-nacionalistické pôsobenie na ľud počítalo s kanonizovanou úpravou a prispôbením obsahu Biblie, so svetonázorovou a ideologickou mentalitou ľudových vrstiev, tou mentalitou, ktorá v každom okamihu vždy znovu nielen reflektovala už tradičný náboženský materiál, ale i pretvárala, prispôbovala a ľudovo tvorila tradície z klerikálo-nacionalistického chápania dejín národa. Aj keď sa v tomto pôsobení počítalo vždy s celým spektrom ľudovej nábožnosti, ktorá zahŕňala nielen abstraktné idey, ale aj primitívne povery najhrubšieho zrna, bolo jasné, že v tejto tvorbe vznikali predovšetkým rôzne ilúzie, zmes polopráv, predstav s pokrivenej reality.

Rôznorodé ilúzie zafixované do ľudového svetonázoru boli často podriadené účelom a cieľom mýticko-epickým, pragmatickým i magickej praxe, ktorá sa prispôbovala ročnému životnému cyklu. Na účelové pôsobenie týchto ilúzií stačilo rozohrať rôzne iracionálne motivácie často aj úpadkovej hodnoty, aby sa dostavil výsledok v podobe neuváženeho činu, mnohokrát znásobený vášňami, emóciami a hysterickou afektivitou. Avšak v tomto okamihu ozvala sa najnižšia struna „ľudovosti“, rovina, na ktorej ideológii a teda aj náboženské predstavy, bezprostredne vyrástli z predstáv, názorov o „krvi, rodu, kmeni, životnom cykle“ a pod.

Politická reklama a propaganda

Takýmto spôsobom a s takýmto zámerom ľudácky katolicizmus a katolícke ľudáctvo rozohrávali ľudovosť, pridávali do svojej propagandy stále viac úpadkovej iracionality, pričom očakávali priamu i znásobenú odozvu, podporovanú reálnymi sociálnymi pomermi, iluzórne a mýtický interpretovanými. Celá táto prax bola orientovaná na exploataciu klerikálneho nacionalizmu. Politika reklamy a propagandy bola extrémnou ideologickou exploataciou občanov.

Ilúziami skreslene bola ilustrovaná v tomto smere činnosť ľudáckych predstaviteľov, najmä A. Hlinku, ako aj hlavných ľudáckych, alebo ľudákmi kontrolovaných publikácií a spolkov. Práve A. Hlinka tvrdil, že nech je národ hoci aj hladný. Tým poslušnejšie bude

plniť našu vôľu.⁹ V rodobraneckej prisaha „na krv Kristovu“ hovoril o „poddajnosti naivných veriach synov“¹⁰, o tom, že „národ nesmie pobaďať, že je nami ovládaným nástrojom“, že „čím budú naši veriaci nevedomejší a biedou stíhanejší, tým lepšie pre náš boj“.¹¹ Hlinka robotníkom radil „Robotník, ty pracuj... nebúr sa, buď trpezlivý a modli sa, ostatné ti bude pridané v kráľovstve nebeskom.. páni boli a páni budú“.¹²

Aj ďalší ľudácki teoretici preukazovali, ako takéto iracionálne tvrdenie nielen vyrastá z úpadkovej poverčivej roviny hrubého nacionalizmu „krvi“ a „kmeňa“ ale ako sa aj na ňu znovu vracia, zvlášť a v prvom rade zdôrazňovaním mýtckej náboženskosti. „Slovenský národ“, mienil Tiso, „môže ďakovať veľa za svoje jestvovanie svojmu náboženskému životu... Jedine náboženstvo dáva jasný a čistý pojem národa.“¹³

Tradície slovenského národa mali byť údajne „v celej svojej šírke a hĺbke kresťanské“,¹⁴ jeho tradičným dedičstvom „čistá viera v osobného boha, čistá viera v Krista, čistá viera v cirkev, nesmrteľnosť“.¹⁵ Aj tvorca slovenskej ústavy A. Mederly videl v národe „hlbokú vieru a kresťanosť“, prirodzené spojenie slovenského nacionalizmu s kresťansko-mravným základom kresťanstva a ich trvalosť a večnosť“.¹⁶

⁹ List Tukovi z 18.2.1921. Pozri A. M. Húska, Proti ľudu, cestou klamstva. Stredoslovenské vydavateľstvo, 1962, s. 48.

¹⁰ Tamtiež s. 53.

¹¹ Tamtiež s. 78.

¹² Vystúpenie v Cíferi 18.8.1936. A. M. Húska, Tamtiež s.85.

¹³ Pred súdom národa.

¹⁴ POLAKOVIČ, Š.: K základom slovenského štátu. Bratislava, 1939, s. 125.

¹⁵ POLAKOVIČ, Š.: Slovenský národný socializmus. Bratislava 1941, s. 22.

¹⁶ MEDERLY, A.: Ústava slovenskej republiky, Bratislava 1939, s. 6 Podobným spôsobom, je uvedené aj v Slovenskej vlas ti vede (Bratislava 1943, s. 369): „Ozaj charakteristickým znakom našej národnej povahy... je nábožnosť, hlboko v našom národe zakorenená... Samozrejme i v tomto bode treba brať do úvahy i vrodenu

Židovstvo – hlavné démonické nebezpečenstvo

V klerikálno-ludáckych publikáciách nachádzame rôzne magické, ideovo lahodné, ale i úderne jedovaté výplody orientované na exploataciu poverčivých a na predsudkoch založených ľudových názorov. Osobitne tradičné rasistické názory zaznievali v najprimitívnejšej rovine ľudového svetonázoru a ľudovej ideológii najväčšou mierou. Výrazy Žid - bolševizmus - komunizmus - antikrist, tvorili súčasť najnežnejšieho preklínania a zatracovania. Z podstaty oficiálnych, ľudáckych, klerikálnych a klérofašistických výrokov vyplývalo, že práve židovstvo a bolševizmus považovali pre slovenský národ za démonické nebezpečenstvo. Pritom, niektoré momenty dokonca ukazovali, že „židovstvo“ tu bolo hlavným motívom demonizmu, ako samotný bolševizmus. Pravdepodobne preto, že protizidovský antisemitizmus niesol už hotovú pseudoteóriu antisemitizmu.

Bolševizmus sa pri najlepšej snahe o jeho speklenie javil ľudáckym teoretikom a politikom skôr ako záležitosť politická. Ešte v roku 1919 hovoril ľudácky politik Jehlička o „maďarsko-židovskom otroctve“.¹⁷ Až neskôršie sa naplno ujal ekvivalent židobolševizmu.

Celá protizidovská politika ľudákov i vojnového slovenského štátu jasne dokazovala, ako vhodne a ekonomicky výhodne bolo demonizovať židovstvo ruka v ruke s hodnotovými nemeckými vzormi. Stačilo len poukázať, že je základným životným nebezpečenstvom pre slovenský ľud. Napríklad J. Tiso v holičskom prejave 15.8.1942: „Ešte by som sa zmienil o jednej otázke, ktorá sa spomína, a to o otázke židovskej... vraj či je to kresťanské, čo sa robí? Je to ľudské? Nie je to rabovka? Ale pýtam sa ja: je to kresťanské, keď slovenský národ sa chce zbaviť svojho večného nepriateľa Žida? Je to kresťanské? Láska k sebe je príkazom božím a tá láska k sebe mi prikazuje, aby som odstránil všetko, čo mi škodí, čo mi ohrozuje život.“¹⁸

vlohu pre mystický svet.

¹⁷ Slovák 1919, č. 2.

¹⁸ Ivan Karvaš v procese proti J. Tisovi: „Viem, že celková tendencia bola asi taká, že odôvodňoval správnosť protizidovských opatrení, ktoré vyvierajú z podstaty slovenského národa.“ Pred súdom národa diel II. s.

Podobne sa vyjadril aj Anton Vašek, bývalý prednosta XIV, oddelenia ministerstva vnútra, že „Židia sú najväčším nepriateľom Slovákov a Slovanstva, krvavým flákom na tele národa a pliahou, ktorej sa treba bezohľadne zbaviť.“¹⁹ Takýmto spôsobom bola otvorená priama cesta k právnemu, konfesijnému, občianskemu, politickému, ekonomickému i morálnemu zdecimovaniu tisícov ľudí.

Tzv. židovská otázka sa na Slovensku vynorila už skôr ako na jeseň 1938. Sporadicky sa prejavovala v hospodársko-sociálnej a náboženskej podobe od poslednej tretiny devätnásteho storočia. Nezriedka sa prejavila vyostrovaním citlivými nacionálnymi prvkami. Viedlo to k formovaniu určitého podvedomého antisemitizmu, predstavujúceho konglomerát hospodársko-obranného a náboženského. Viaceré slovenské politické strany a smery ho podľa potreby využívali na radikalizáciu svojho sociálneho a nacionálneho programu.

Ferdinand Ďurčanský otvorene šírili antisemitické idey. Počas návštevy u Göringa 12. októbra 1938 vyhlásil: „Židovský problém bude rovnako ako v Nemecku vyriešený.“ Pred zahraničným výborom snemu 15. júna 1939 svoj postoj demonštroval aj v klerikálno-nacionalistickej sfére: „...som presvedčený, že za spolupráce všetkých príslušníkov nášho národa podarí sa nám pred svetovou verejnosťou demonštrovať, že nacionalizmus a kresťanstvo si neprotirečia, nijak sa nevyklúčujú, ale môžu úspešne spolupracovať...“ V tomto kontexte inšpirovaný príkladom hitlerovským protizidovských opatrení J. Tiso už vo februári 1939 napísal do Neues Wiener Tagblatt, že „židovstvo bude z nášho národného života definitívne vylúčené.“²⁰

Slovenský snem v §4 zák. č. 1/1939 Sl. z. splnomocnil vládu, aby nariadeniami vykonávala všetko, čo je potrebné na udržanie poriadku a na

61.

¹⁹ DAXNER, I.: Ľudáctvo pred súdom národa, s. 51.

²⁰ Pozri KAMENEC, I.: Snem Slovenskej republiky a jeho postoj k problémom židovského obyvateľstva. Bratislava 1969, s.329 -363.

zabezpečenie záujmov slovenského štátu. Na základe tohto splnomocnenia vláda začala vydávať nariadenia priamo sa už dotýkajúce „riešenia“ tzv. židovskej otázky. Predovšetkým to bolo určenie definície židovského obyvateľstva - v tom čase konštruovanej ešte na konfesijnom princípe, pretože podľa názoru A. Vaška „...pri riešení židovského problému hneď od začiatku bolo zrejmé, že sa nevystačí s bežným pojmom žid ako príslušník židovskej pospolitosti, náboženskej, národnej alebo rasovej, ale bolo treba dať zákonodarstvu oporný bod, a to vytvorením osobitného pojmu Žid.“²¹

Vzťah náboženských činiteľov k riešeniu tzv. židovskej otázky

Osobitnú pozornosť si zasluhuje aj vzťah náboženských činiteľov k riešeniu tzv. židovskej otázky. Okrem mnohých stanovísk vyjadrili sa katolícki biskupi vo forme pastierskeho listu na ich konferencii v Nitre. Na jednej strane konštatovali síce kritiku voči rasovým východiskám tzv. židovského kódexu (pri hlasovaní o ňom v sneme odovzdali svoje hlasy aj. kňazi tvoriaci takmer tretinu poslancov), no na druhej strane zhodne konštatovali jedinú zásadnú výhradu - nerozlišovať medzi „pokrstenými“ a „nepokrstenými“ Židmi.²²

Pod vplyvom klerikálnej politiky a praxe sa aj niektorí evanjelickí kňazi domáhali konfesijného vyrovnania na platforme národného socializmu. Ťažko znášali prioritné postavenie katolíkov, ponúkali svoje služby za vyrovnanie, lebo vraj si to žiadal aj „myšlienkový smer a politicky zavádzaný národný socializmus, ako aj víťazný vodca“. Rovnako sa stotožňovali s riešením „židovskej otázky“. Takýmto spôsobom navrhoval riešiť účasť evanjelikov na budovaní národného socializmu evanjelický farár v Skalici Ján Ďurovič.²³

Následky spomínanej politiky oboch konfesií na Slovensku vážne ohrozili ich prestíž. Masy veriaciach sa nechceli identifikovať s praxou klérofašistickej politiky. Absencia rozhodného vystúpenia proti

²¹ ADAP, D, Bd. VI. s. 76.

²² Slovák, 16.júna 1939.

²³ Pozri Slovák, 28. apríla 1939, tiež DÁNYI, O.: Politici v sutanách, Bratislava 1984, s. 84.

uskutočňovaným perzekúciám ovplyvnila mieru ich morálnej autority. Neznamená to, že sa všetci kňazi stotožnili s klérofašistickým režimom. Boli medzi nimi aj takí, ktorí odsudzovali protižidovské a protičeské brutality a iné antihumánne činy klérofašistického režimu. Niektorých z nich „katolícky režim“ aj uväznil v Ilave.²⁴

Účasť kleru v politickom živote však spôsobila, že už ťažko sa dalo rozoznať, „do akej miery bola politika HSLS fašistická a do akej miery klerikálna. Obe zložky boli tak navzájom prepojené, že sa prelínali a doplňali.“²⁵

Kde však pôsobil ústredný činiteľ, konateľ a hýbateľ, ten, ktorý roztáčal kolesá iracionalizmu, prepožičiaval všetkému dojem objektivity, prirodzenosti a nutnosti, dojem samozrejmych, navonok dobre zdôvodnených, rozumovo zdôvodnených úmyslov, názorov a hodnôt? Ten, ktorý nebral antihumánnych tvorcov a hýbateľov zločinnosti na zodpovednosť, pretože sa necítil zodpovedný ani za existenciu

klerikálno-nacionalistickej mašinérie, ani za jej funkciu a ani dôsledky?

Hnacím faktorom tohto diania boli súkromno-vlastnícke vzťahy. Osobitné vášne uvoľňovali sféru súkromno-vlastníckeho podnikania a popritom ďalšie vášne z tejto spoločenskej sféry vydávali sa za všeobecnú, celospoločenskú záležitosť. Systém, ktorý sa ich zásluhou dostával do chodu potreboval však pre svoje funkcie svojich zvláštnych zamestnancov. Stali sa nimi všetci tí, ktorí sa ho vedome

zúčastnili a ktorí sa vedome podriadili požiadavkám korporatívneho systému.

V preambule ústavy Slovenskej republiky sa konštatovalo, že „Slovenský štát združuje podľa prirodzeného práva všetky mravné a hospodárske sily národa v kresťanskú a národnú pospolitosť, aby v nej usmernil sociálne protivy a vzájomne sa križujúce záujmy všetkých stavovských a záujmových skupín, aby ako vykonávateľ sociálnej spravodlivosti a strážca všeobecného dobra v súladnej jednotnosti dosiahol mravným a politickým vývojom najvyšší stupeň blaha spoločnosti i jednotlivcov“ Rovnako tak sa už na začiatku slovenského štátu naplno rozohrávali ilúzie o blahodarnej sociálnej priemernosti, ekonomickom a politickom strede, „jednote“ v zmysle „nivelizácie“.

Mechanizmus vládnutia ľudáckeho režimu

Ľudácky režim stránil účelnosť a účinnosť jednotlivých prvkov mechanizmu vládnutia rozviedol do tematických podrobností. Proces celkovej sociálnej nivelizácie, násilného i nenásilného prispôsobovania všetkých sociálnych veličín a kvalít v štruktúre mechanizmu tu prebehol neobyčajne rýchle vo všetkých základných rovinách:

- a) **vo svetonázorovej** kedy sa vlastníctva, držby a s monopolnými operáciami ujala katolícka cirkev;
- b) **v ideologickej**, kedy katolicizmus a katolícko-ľudácke ilúzie o pôsobení hovoreným a písaným slovom pripustili len také názory, ktoré bezprostredne stali v službách slovenskej totality;
- c) **politickej**, kde boli odstránené takmer všetky politické strany v mene totalitného politického monopolu HSLS a postupne sa obmedzila činnosť parlamentu i vlády;
- d) **občianskej**, kedy sa začala spoločnosť rozlišovať nielen na stavy a záujmové organizácie, ale najmä na elitu a iracionálny zadubený dav;
- e) **ekonomickej**, kedy prišli k slovu ilúzie o vytváraní „zdravých stredných podnikateľov“, „parcelových roľníkov“,

i bezohľadne exploatovaných „otrockých pracovníkov“ združených v pracovných útvaroch a táborech;

- f) **v mocensko-represívnej, potláčacej**, kedy vznikli polovojenské organizácie (Rodobrana, HG, PO HG, HM, Domobrana).

To, že sa pritom HSLS a slovenský štát vedome opierali o katolicizmus, najmä katolícky klerikalizmus a ľudácky nacionalizmus, bolo evidentné. Svetonázorová aj ideologická nivelizácia (vyrovnávanie rozdielov smerujúcich k rovnosti) tu mala už dávnejšie pripravovanú pôdu pre uplatnenie politického klerikalizmu a nacionalizmu. Ľudácke heslo „jeden boh, jeden národ, jeden vodca, jedna organizácia“ bolo len dobovou konkretizáciou trvalých, dejinami vyskúšaných klerikálnych snáh po pevnom, jednotnom, kanonicky usporiadanom, autoritatívnom, a záväznom svetonázore, po rovnocenných a záväzných ideologických výkladoch, po organizácii, ktorá by toto všetko bezpodmienečne zaručila. Celý tisícročný systém cirkvi slúžil nivelizácii. Jeho funkčný a represívny aparát uplatňoval sankcie, obnovované takmer nepretržite proti všetkým myšlienkovým prúdom a pokrokovým snahám ľudstva, ktoré neboli v súlade s ideológiou a politikou klerikalizmu.

Vo svetonázorovej a ideologickej rovine katolícka cirkev nikdy nechcela pripustiť viac vedomostí, ako je to pre jej učenie potrebné. Mnohé pápežské dokumenty obsahovali tieto zásady spravidla stereotypne a keď si slovenskí klerikáli aj v období slovenského štátu takto počínali, nešlo prakticky o nič nové. V ich písomných i ústnych prejavoch nachádzame frázy o „kresťanskej pospolitosti“, o „novom zjednotenom Slovensku“.²⁶

Šírenie iných názorov sa spravidla nepripúšťalo. Čím viacej vtedajšia totalitne zameraná propaganda pracovala, čím viac podobné tendencie vyznievali, tým viac sa opantala mýtom, mýtickou emocionálnou a efektívnou.²⁷

²⁴ VAŠEK, A.: Protižidovské zákonodarstvo na Slovensku, Bratislava 1942, s. 19.

²⁵ Pozri KLIMKO, J.: Tretia ríša a ľudácky režim na Slovensku, Bratislava 1986, s. 165-182.

²⁶ Pozri DÁNYI, O.: Politici v sutanách. Bratislava 1984, s. 90.

²⁷ Tamtiež, s. 90.

Vedúca, náboženská idea o „absolútnom ciele“ človeka splodila v ľudáckom vydaní zmes ilúzií o „spoločnom“ a „jednotnom“ duchovnom ciele národa a nakoniec z toho vyplývajúcu úpadkovú ilúziu o mýtickej množine nekvalitných iracionálnych veličín.²⁸ Pri týchto úvahách sa vychádzalo z Biblie, podľa ktorej protizákonný „ľud zmluvy“ nemohol rozhodovať o správnosti či nesprávnosti predkladaných veličín, perspektív, noriem a dogiem, pretože boli božie, absolútne zvrchované a zjavené. Podľa toho klerikálni nacionalisti nemohli pripustiť, aby dav ovplyvňoval národnú vodcovskú elitu, aby „kvantita“ vnucovala svoju vôľu elitnej „kvalite“.

Ekonomický záujem exploatacie kapitálu a jeho nivelizačné i monopolizačné tendencie boli zdôvodňované arizačnou politikou, ktorú Polakovič zdôvodňoval potrebou náprav „zločineckej nespravodlivosti“. Táto náprava mala byť procesom vytvárania „zdravého typu slovenského človeka“, ktorý rozvíja svoje vlastnicke, maloburžoázne vášne a záujmy na tridsaťhektárovej parcele, prípadne pomocou „strednej miery podnikateľského kapitálu“.²⁹

Realizáciu týchto prikrášľovaných ilúzií ľudácky režim v praktickej rovine začal organizovaním pracovných čiat a pracovných táborov. Vyše 100 000 slovenských robotníkov fakticky otročilo pre fašistickú mašinériu len v Nemecku. Masy takmer nesvojprávnych námedzných robotníkov, zbavených i odborovej záštity, každodenne podliehali podnikateľskej ľubovôli a pauparizačnému tlaku pomerov. V tomto smere sa najviac prejavila „farská republika“ ako svetská, aj keď zároveň posvätená cirkevná mašinéria.

Mocensko-represívny mechanizmus

V mocensko-represívnom procese

²⁸ Tamtiež, s. 91. K tomu pozri aj Ideológia a politika klérofašizmu, Zborník, Bratislava 1976. VAŠEČKA, F.: Buržoázny štát a cirkev. Bratislava 1957; KLIMKO, J.: Tretia ríša a ľudácky režim na Slovensku. Bratislava 1986; DÁNYI, O. - BAŤALA, M.: Recidívy klerikalizmu, Bratislava 2006.

²⁹ Slovenský denník, 6.11.1938.

hlavným článkom boli organizácie, ktoré v účelovej miere doplňovali stavbu systému po stránke represívnej. Predstavitelia štátu a HSL'S nezaostávali za fašistickými štátmi. Prevzali a využívali Tukovú rodoobranu, založenú na mysterióznosti, ktorú zvlášť presadzoval A. Hlinka. Takto prisahali na krv Kristovu 17.9.1926 v Hronskom Beňadiku: „Na drahú, i pre nás vyliatu sv. krv prisahám, že všade chrániť budem neohrozenú česť a slobodu svätej cirkvi, že neúnavne pracovať budem za duševný a hmotný blahobyť slovenského národa a neohrozené bojovať za jeho sväté, Bohom dané mu práva a slobodu. Smele postavím sa na odpor proti nespravodlivosti. Aj v najťažších útrapách a nebezpečenstvách konať budem čo mi Boh káže a som hotový dľa príkladu Spasiteľa i krvou svojou spečatiť túto prisahu. K tomu mi svätá krv Kristova pomáhaj!“ Takto prisážno boli zaviazaní rodoobranci: „Bud' pripravený v noci, vo dne, doma a v kostole v práci a na zábave. Bud' pripravený do ohňa, do vody, na všetko! Podľa toho rodoobranci mali slepo plniť „vôľu národa“, nerozmýšľať, kto je kto a prečo bol zavedený diktát.

Hlinková garda (HG) a Hlinková mládež (HM) sa v týchto pripravených a predurčených smeroch, sformovali a potom v praktickom zameraní si rodoobranci, gardisti a haemisti podávali ruky so svojimi ideovými, politickými a teologickými spoluhráčmi. Svojich vodcov považovali za vrchol stelesneného dobra po všetkých stránkach, spoločenských i súkromných. Vo „vodcovi“ videli zbožštenú, súkromnú, ničím neobmedzenú a nekontrolovateľnú zaujatosť. Karol Murgaš považoval V. Tuku za čarodejníka³⁰, ktorý priťahuje a imponuje všetkým podriadeným jednotkám, zároveň i maximálny utilitarizmus, strohú kalkuláciu účelu a účelom posvätených prostriedkov. Mnohí „vodcovia“ videli svoje vzory vo všetkých kútoch fašistickej Európy. Hlinka verejne

³⁰ „Nové, zjednotené národné a sociálne Slovensko pôjde dopredu s kresťanským programom.... náš nacionalizmus... nie je nenávisť k nikomu, ale horúca láska k svojej. Táto naša svojeť, to je naše kresťanské vierovyznanie...“ Slovák 1939, č. 198.

označil za svoj vzor Engelberta Dollfussa (A.M. Húska, Proti ľudu s. 77-88). Ďurčanský túžil podobať sa Hitlerovi a Machov „goebelsovské“ aspirácie sú tiež známe.³¹

Klerikálny nacionalisti k histórii národa uplatňovali suverénne právo na dejinnú tradíciu a neváhali tvrdiť, že slovenský štát je „iba pokračovateľom štátu z 9. storočia a prezident republiky, je právoplatným nástupcom slovenských kráľov a nositeľom dedičstva Svätoplukovho“.³² Práve tzv. svätoplukovské tradície a v určitých obmenách i cyrilometodské a pribinovské, boli tematickým poľom, na ktorom si ľudácka historiografia dovolila rozvinúť tie najväčšie obrazy a výjavy. Jej pohrobkovia v emigrácii a na pôde Matice Slovenskej do dnešnej doby v týchto intenciách pokračujú.

Garnitúra, ktorá odišla predovšetkým s pomocou rôznych vatikánskych organizácií do emigrácie, pochopiteľne nemusela upúšťať zo svojich vyskúšaných metód. Aj keď mechanizmus skrachoval a bol rozbitý, tvorba iracionálnych ilúzií mohla pokračovať pod ochranou buržoáznych režimov, ktoré ich nijako nevyučovali, pretože ich vhodne využívali vo svojom antikomunistickom ťažení.

Avšak tí, ktorí zostali na Slovensku už v prvých povojnových rokoch hľadali možnosti ako v nových podmienkach uplatniť metódy, ktoré im ideoví vodcovia vštepovali v ústredí slovenského katolíckeho študentstva viac ako dvadsať rokov.

³¹ Takto vyznieval aj jeden z Tisových prejavov na slávnostnom vyradení dôstojníkov Vojenskej akadémie v Bratislave 4. mája 1942.

³² POLAKOVIČ, Š.: K základom slovenského štátu, Martin 1939, s. 46.

Naša recenzia

SURMÁNEK, Š.: Klerikalizácia verejného života na Slovensku ako prejav a dôsledok silnejúceho vplyvu katolíckej cirkvi. elfa, s. r. o., Košice, 2009. ISBN 978-80-8086-105-6

Ak zmeníme slovosled názvu tejto práce do podoby **prejavu klerikalizácie verejného života na Slovensku sú dôsledkom rastu vplyvu katolíckej cirkvi**, máme objektívne konštatovanie skutkového stavu slovenskej spoločnosti po roku 1990, hlavne však po roku 1993. Katolícka cirkev ako dominantná na Slovensku sa snaží uzurpovať si čo najväčší podiel na moci a správe vecí verejných. To je bod prvý! Druhým bodom je to, že ak bude platiť bod prvý, cirkev dostane pod kontrolu občanov tohto štátu, ktorých bude manipulovať a viesť tak, ako to bude vyhovovať jej záujmom. A to je klerikalizácia verejného života.

V prvej časti práce autor analyzuje sociálnu doktrínu katolíckej cirkvi (vo všeobecnosti platí pre každú cirkev), ktorá je ešte stále určujúcou taktikou pre dosiahnutie strategického cieľa. Úžasný rozvoj ľudskej vzdelanosti, vedy a techniky, ale aj revolučné výbuchy a sociálne pohyby v spoločnosti v posledných dvoch storočiach, donútili cirkev opustiť dovtedajšie mocenské postavenie a preto muselo dôjsť aj k zmene taktiky v jej činnosti. Ukončil sa monopol kresťanstva na svetonázor i jeho nadvláda v spoločnosti a neodvratne nastúpila kríza katolicizmu.

Autor poukazuje na zmenu taktiky cirkvi vychádzajúcu z dejinných prelomov a z nutnosti reagovať na tieto skutočnosti. Či už ide o „sociálne“ encykliky jednotlivých pápežov, II. vatikánsky koncil a v konečnom dôsledku aj o pontifikát Jána Pavla II., ktorý zaviedol model tzv. nepolitickej aktivity cirkvi. Ten však nebolo možné oddeliť od politických stránok ich riešenia. Išlo doslova o aktivity vo všetkých oblastiach spoločenského života do ktorých cirkev zasahovala a zasiahla. A bola to v každom ohľade politika. Pontifikát Jána Pavla II. bol, je a bude aj z historického pohľadu dôležitý. Aj v súvislosti s touto prácou, lebo od toho sa odvíjajú aj skutočnosti

týkajúce sa konkrétnych prejavov vplyvu katolíckej cirkvi v našej spoločnosti, klerikalizácie slovenskej politickej scény i spoločnosti vôbec. Práve o týmto sa zaoberá druhá časť práce.

Je potrebné v prvom rade uviesť, že Ústava Slovenskej republiky vo svojom prvom článku stanovuje, že SR ako demokratický a právny štát sa neviaže na nijakú ideológiu ani náboženstvo. V občianskej spoločnosti, za ktorú sa chce Slovenská republika považovať, by nebolo možné, aby klerikáli a ich pomáhači v politických stranách nielen kresťanského zamerania a ďalší, ktorí pôsobia v orgánoch štátnej správy a samosprávy, mohli v takom rozsahu ovplyvňovať riadny chod spoločnosti. Autor správne poukazuje na to, že nie sú prijaté právne normy, ktoré by systémovo upravovali vzťah medzi štátom a cirkvami a náboženskými spoločnosťami. Od konca roku 1989, resp. od roku 1990, kedy dochádzalo k rušeniu starých právnych noriem a postupnému prijímaniu nových, upravujúcich predmetné vzťahy, bol v tejto oblasti chaos, ktorý klerikáli dokonale využili. Participovali na tom tiež nové, „nezaťažené“ politické elity, ktoré sa dostali k riadeniu našej spoločnosti. Po rozdelení československej federácie a vzniku samostatnej Slovenskej republiky sa cirkev a klerikálom otvorili nebyvalé možnosti politickej a ekonomickej realizácie. Argumentácia, ktorú používajú niektorí vedúci predstavitelia cirkvi o tom, koľko je v našej spoločnosti veriacich občanov neobstojí a nemožno ju brať do úvahy ako relevantný údaj. Cirkev je náboženská organizácia, ktorá nemá evidovanú členskú základňu a je reprezentovaná iba cirkevnou hierarchiou, ktorá si však osobuje jej neprislúchajúce práva. Tieto využíva vo svoj prospech a súčasne zneužíva voči štátu a spoločnosti ako takej. Cirkevní hierarchovia ako aj niektorí predstavitelia kresťanských

politických strán a hnutí sa radi navonok prezentujú ako občianska elita, svedomie národa. Ich zámerom je ovládnuť nás a ich zmanipulovanie podľa vlastných programových cieľov.

Klerikalizácia verejného života na Slovensku sa masívne začala prejavovať po roku 1998, kedy sa k moci dostali kresťanský zamerané strany a hnutia. Boli spracované a schválené zmluvy a dokumenty zásadného významu, ktoré poukazujú na to, že v našej spoločnosti bude hrať prím katolicizmus vo svojej najagresívnejšej forme, vo forme politického klerikalizmu. Ide o dokumenty na ktoré v tejto práci autor knihy poukazuje a čiastočne ich aj analyzuje, s cieľom poukázať na nebezpečenstvo vyplývajúce z toho, že majú veľký, ba priam rozhodujúci vplyv na dôležité oblasti verejného života na Slovensku.

Sú to oblasti v ktorých sa štát dobrovoľne zriekol svojho vplyvu a prenechal bezbrehé možnosti pôsobenia klerikálom. Školstvo a školská politika, verejnoprávne médiá ako Slovenská televízia a Slovenský rozhlas a samozrejme financovanie cirkvi a náboženských spoločností, na ktoré autor priamo poukazuje. Súčasný stav plne vyhovuje klerikálom a títo z neho ťažia, lebo sa im priamo ponúkajú nebyvalé možnosti hlavne ekonomického charakteru. Sú si vedomí toho, že nie sú nikým kontrolovaní. Aj keď štát na to má vytvorené mechanizmy, nemá však na to odvahu.

Recenzovaná práca poukazuje na reality dneška v Slovenskej republike. Okrem historického pohľadu na vývoj sociálnej doktríny a učenia cirkvi, autor poukazuje tiež na súčasné politické a ekonomické záujmy klerikálov a na nečinnosť štátu, resp. na jeho nezáujem daný problém riešiť. Tu je potrebné zdôrazniť, že právny štát, ktorý sa neviaže na nijakú ideológiu ani náboženstvo, nesmie uprednostňovať ani zvýhodňovať istú skupinu ľudí a jej ideológiu formou štátnej politiky. Občania tohto štátu sú si rovní v dôstojnosti aj v právach a právny štát je povinný toto občanom zabezpečiť.

Práca je nanajvýš aktuálna a predkladá čitateľovi analyzovaný problém, ktorý sa ho priamo dotýka, a preto by ho nemal nechať bez povšimnutia.

JUDr. Marián Baťala

Občianska neposlušnosť, ako prostriedok odstránenia krívd?

Občianska neposlušnosť ako prostriedok odstránenia krívd? Na stránkach E-zinu Európskej humanistickej federácie (EHF) sa objavil pozoruhodný dokument, ktorým sa EHF jednoznačne prihlásila k podpore dodržiavania zákonnosti a podrobne vysvetľuje prečo je tento princíp dôležitý, ba až nevyhnutný.

Čoskoro potom došla reakcia na toto stanovisko od člena EHF Dabira H. Tehraniho, ktorý upozornil na prípady, keď sa dodržiavaním zákonov krivdí niektorým občanom alebo skupinám občanov. Preto sa prihovára, aby tento dokument bol doplnený o taxatívne vymenované prípady, v ktorých dodržiavanie zákonnosti nie je pre občana záväzná.

Myšlienka nie je celkom nová. Ako klasický prípad občianskej neposlušnosti sa uvádza Henry David Thoreau v r. 1849, ktorý vyjadril túto myšlienku takto: „Ak svedomie jednotlivca a zákony na seba narážajú, je morálnou povinnosťou občana sledovať svoje svedomie.“

Celá táto problematika je zaujímavá nielen z právneho hľadiska, ale hlavne z praktických dôvodov. Netreba zdôrazňovať, že ak by bola táto zásada všeobecne prijatá, mohlo by to viesť k absurdnému stavu, kde rôzne zákony platia pre rôznych občanov. Bez toho, aby sme k danému problému vyslovili unáhlené závery, predkladáme našim čitateľom na úvahu:

- A. informácie o obsahu príslušného dokumentu EHF;
- B. stručný obsah návrhov Dabira H. Tehraniho;
- C. nakoniec pripájame naše nazeranie na fenomén občianskej neposlušnosti so zreteľom na pomery na Slovensku.

A. Dokument EHF o platnosti zákona

Od hodnôt k princípom: prečo je platnosť zákona rozhodujúca

Humanizmus je svetonázor a ako taký spočíva na množine hodnôt ako ľudská dôstojnosť a uznávanie vnútornej hodnoty ľudskej osobnosti, ktorá umožňuje ľuďom viesť zmysluplný a plný život. Tieto hodnoty inšpirujú humanistov v medziľudských vzťahoch, všeobecnejšie v ich správaní sa voči iným, ako aj v ich názoroch na spravodlivú spoločnosť. Avšak pri styku s verejnými subjektmi, s vládami

alebo s medzinárodnými inštitúciami, stávajú sa medziľudské vzťahy, pri odvolávaní sa na ne, veľmi nepresným pojmom. Preto sa stali nevyhnutnými spoločné pravidlá založené na spoločných definíciách, na dohodnutých politických princípoch a metódach riadenia. V Západnej Európe, v USA, ale aj inde, boli v ľudských právach a v zákonoch zakotvené spoločne akceptované demokratické princípy a štandardy, ktoré humanisti z celého srdca podporujú, lebo sú prijateľné ľuďom rozmanitých svetonázorov. Ľudské práva poskytujú smernice pre spravodlivú spoločnosť. Demokracia prostredníctvom platnosti zákonov zabezpečuje rámec ich plného uplatňovania. Bez platnosti zákonov a bez demokracie nie je možný ani

súlad s ľudskými právami, ani ich uskutočňovanie.

Uplatňovanie zákona nie je iba legálna formalita. Je to základný ústavný princíp vyžadujúci, aby sa vlády správali podľa zákona a aby brali na zodpovednosť všetkých verejných činiteľov za ich skutky aj za cenu súdneho postihu. Plné uplatnenie uvedeného zabezpečuje správnosť a súlad pri presadzovaní demokratického poriadku. Jedna z podstatných podmienok uplatňovanej zákonnosti je silné a zodpovedné súdnictvo, ktoré zabezpečuje nadradenosť zákona a je nezávislé od zákonodarstva i od vládnej exekutívy. Iným základným nástrojom našej reprezentatívnej demokracie je parlament, ktorý je hlavným nástrojom demokratickej kontroly a politickej zodpovednosti. Má podstatnú úlohu pri zabezpečovaní efektívneho uplatňovania zákona tým, že čo najvernejšie odrzkadľuje túžby po skutočne demokratickom politickom režime.

Dodržiavanie zákona vyžaduje od vlády nielen rešpektovanie národných zákonov, ale aj medzinárodných zákonov, najmä pokiaľ sa týkajú ľudských práv. Nemožno povedať, že spoločnosť rešpektuje zákon, ak sa nedodržiavajú ľudské práva – napríklad diskrimináciou ľudí s inou sexuálnou orientáciou, či iným politickým alebo náboženským presvedčením. Zákonnosť sa nedodržiava ani vtedy, keď sa prijímajú osobitné zákony

týkajúce sa iba jednej skupiny občanov. Sekulárny štát v zmysle odlúčenia náboženstva od štátnej správy nemôže fungovať, ak spoločnosť nedisponuje sekulárnymi inštitúciami.

Mary Robinsonová, bývalá prezidentka Írska a bývalá vysoká komisárka OSN pre ľudské práva, vo svojom vystúpení „Prečo tak záleží na dodržiavaní zákonnosti“, prednesenom na Fóre svetovej spravodlivosti v júli 2008 okrem iného povedala: „Otázka pre všetkých nás znie: čo musíme robiť, aby sme zakotvili dodržiavanie zákonnosti a medzinárodné štandardy ľudských práv vo všetkých krajinách ako prostriedok na docelenie mieru a bezpečnosti v 21. storočí?...Všetci sme toho názoru, že bez platnosti zákonnosti nie sú vládni úradníci viazaní dohodnutými štandardami správania sa. Vieme, že bez platnosti zákonnosti ľudská dôstojnosť a rovnosť sa nerealizujú a možnosti hľadať opravné prostriedky pre krivdy a naplňovanie spoločenských záväzkov sú obmedzené. Sme presvedčení, že bez platnosti zákonnosti nemáme možnosť zabezpečiť zmysluplnú účasť občanov vo formulovaní a presadzovaní noriem a štandardov, podľa ktorých sa organizuje spoločnosť“.

Demokracia a platnosť zákonnosti idú ruka v ruku. Keďže však žiadne znenie medzinárodného práva nedefinuje čo je demokracia, dodržiavanie zákonnosti zabezpečuje rovnosť pred zákonom pre všetkých v ich právach a povinnostiach – čo je vyjadrené celou sériou medzinárodných zmlúv. Je to rozhodujúci bod vedúci k doceleniu humanistických hodnôt vo verejnej oblasti.

Väčšina európskych štátov sú členmi Európskej únie, v ktorej sa EHF veľmi angažuje a ktorá je hrdá na to, že je spoločenstvo založené na rešpektovaní zákona – hoci (ako naša kampaň odhaľuje) v mnohých ohľadoch tento ideál nedosahuje. Všetky európske štáty sú členmi OBSE, ktorá úzkostlivo presadzuje platnosť zákonnosti. Avšak pokladá za ťažké sledovať jeho uskutočňovanie, pretože jednoducho neexistuje teoretický štandard na meranie dodržiavania zákonnosti a jednak preto, že vlády iba zriedka sú ochotné prijať medzinárodnú kontrolu. Aktívna účasť mimovládnych organizácií v OBSE uľahčuje odhaľovanie porušovania základných ľudských práv najmä na každoročných

Schôdzach uskutočňovania ľudskej dimenzie (Human Dimension Implementation Meeting (HDIM)). Pokladá sa to – hoci aj nie všetkými – za pozitívny príspevok, lebo je v súlade so záväzkami OBSE pri obhajovaní dodržiavania zákonnosti.

EHF sa aktívne zúčastnila na rokovaní HDIM počnúc r. 2005 a jej delegáti každý rok odhaľovali privilégiá cirkví ako aj diskrimináciu založenú na náboženskej dogme, pokiaľ sa tieto rozchádzali so všeobecným stanoviskom humanizmu. Toto sa však ukazuje pre budúcnosť nedostačujúce.

V budúcnosti EHF použije argumenty založené na platnosti zákonnosti ako prostriedku posilnenia zápasu smerujúceho k rešpektovaniu ľudských práv a k odluke štátu od cirkvi. Zastávanie týchto názorov, ktoré vyvierajú z demokratických princípov, by malo prispieť k chápaniu humanizmu jednak zo strany členov EHF, ale aj zo strany širšej verejnosti.

Poznámky k dokumentu EHF:

1. *Platnosť zákonnosti a z nej vyplývajúce procesy sú základom, na ktorom vznikala americká sloboda a spravodlivosť. Nespočetné počty Američanov a Angličanov drago zaplatili v histórii za svoje úsilie majetkom a dokonca životom, aby nám zanechali dedičstvo dodržiavania platných zákonov.*
2. *Predhovor k Lisabonskej zmluve obsahuje formuláciu: “Čerpať inšpiráciu z kultúrneho, náboženského a humanistického dedičstva Európy, z ktorých vznikali všeobecné neporušiteľné a neodcudziteľné práva ľudských bytostí, sloboda, demokracia, rovnosť a platnosť zákona.”*

(Stratégia prijatá výborom EHF dňa 21. marca 2009) Dostupné na internete: (http://www.calcom.be:81/fhebis/www/index.php?option=com_content&view=article&id=245&Itemid=74)

B. Obsah návrhov Dabira H. Tehraniho

Obsah návrhov je zahrnutý jeho liste EHF k navrhovanej stratégii z 29. marca 2009, v ktorom okrem iného píše:

Potešil som sa, že EHF uverejnila svoju stratégiu v otázke platnosti zákonnosti. Domnievam sa, že

v záujme jasnosti by boli osožné doplnky, ktoré prikladám. Pridal som aj príklady na ich vysvetlenie.

Dodatok č. 1. Pravidlo zákonitosti sa nemá dodržiavať ak zákon nebol prijatý demokratickým procesom. Príklady na vysvetlenie:

1. Víťazný boj Mahatma Gandhio v Indii za samostatnosť
2. Boj Nelsona Mandelu v Južnej Afrike.
3. V Iráne šáh (zmocnený z USA) vyberal kandidátov do parlamentu – občania mali reagovať neposlušnosťou.
4. Pokiaľ občania Iránu budú v súčasnom teokratickom režime dodržiavať zákon – nedopracujú sa nikdy k demokratickému parlamentu.
5. Obyvatelia Vatikánu nemôžu mať demokratický systém, pokiaľ sa držia zákonmi určenými pápežom...

Dodatok č. 2: Platnosť zákona sa nemá dodržať ak zákon prijatý v istom regióne je v rozpore s medzinárodnými normami rešpektovanými OSN.

Príklady na vysvetlenie:

1. Zákony Vatikánu o prerušení tehotenstva, homosexualite a antikoncepcii odporujú medzinárodné uznaným normám o ľudských právach a rovnoprávnosti.
2. Moslimská šaria zakazuje ženám vykonávať sudcovské povolanie, svedectvo ženy pred súdom má polovičnú váhu ako svedectvo muža a žena dedí polovicu toho čo muž. Muž má právo biť neposlušnú ženu, rodičia môžu vydávať alebo zeniť deti, ruku zlodeja treba uťáť atď...

Dodatok č. 3: V demokratickom režime vláda väčšiny musí rešpektovať práva menšín. Vláda musí dodržiavať ľudské práva: rovnosť, slobodu prejavu, slobodu tlače, slobodu umeleckej tvorby...

Príklady na vysvetlenie:

1. V Iráne prezidentské voľby a voľby do parlamentu sú ovplyvnené tým, že klerikálne kruhy vopred vybrali kandidátov

- a príslušníci náboženstva bahai nemajú právo voliť.
2. V krajinách kde vláda je v rukách jednej skupiny občanov neexistuje demokracia (komunistická Čína, Saudská Arábia).
 3. Bezpečnostná rada OSN nie je demokratická, pretože právo veta majú iba piati členovia rady.

Dodatok č. 4: Zmluvné vzťahy uzavreté podľa zákona sa musia dodržať.

Príklady na vysvetlenie: 1. Treba dodržiavať manželskú alebo partnerskú zmluvu. 2. Zmluvy uzavreté z núdze nie sú platné. 3. Zákonné medzinárodné zmluvy sa musia dodržiavať“

C. Aké stanovisko môžeme zaujať k uvedeným myšlienkam my na Slovensku?

Už v samotnom dokumente EHF sa uvádza, že „Väčšina európskych štátov sú členmi Európskej únie... ktorá je hrdá na to, že je spoločenstvo založené na rešpektovaní zákona – hoci (ako naša kampaň odhaľuje) nedosahuje tento ideál v mnohých ohľadoch.“

Exemplárnym dôkazom toho ako niektoré členské štáty nedosahujú ideál dodržiavania zákonnosti je práve Slovensko. V stručnosti sa to javí takto:

- Cirkvi dostávajú pravidelne zo štátneho rozpočtu obrovské subvencie, avšak skupina občanov bez náboženskej orientácie (asi 700 - 800 tisíc z celkového počtu 5 miliónov) nedostáva nič.
- Na všetkých stupňoch administratívy majú slovo poradcovia cirkví, zatiaľ čo skupina občanov bez náboženskej orientácie nemá žiadnych poradcov – sú ignorovaní akoby vôbec neexistovali.
- Cirkvi disponujú výchovným systémom pre svojich propagandistov (kňazov) so štátnou subvenciou – skupina občanov bez náboženskej orientácie nemá nič podobné.
- Sekulárna výchova detí občanov bez náboženskej orientácie sa nezabezpečuje, zatiaľ čo cirkvi majú množstvo cirkevných škôl.
- Cirkvi a náboženské spoločnosti majú množstvo priestorov určených na spoločné aktivity (len v posledných rokoch sa postavilo

asi 1000 nových kostolov), avšak občania bez náboženskej orientácie nemajú ani jedinú kanceláriu.

- V masmédiách sa venuje obrovský priestor propagácii náboženstva, zatiaľ čo pre potreby bezkonfesijných občanov sa po celé roky nevysielajú nič.
- V armáde a vo väznicach pôsobia kňazi, ale zavedenie podobnej služby pre nekonfesijných bolo opakovane zamietnuté.
- Tri petície žiadajúce predsedu vlády iniciovať zákon na reguláciu vzťahov štátu k bezkonfesijným občanom boli zamietnuté, zatiaľ čo početné zákony regulujú tieto vzťahy s občanmi nábožensky orientovanými.

Takto by sme mohli pokračovať v uvádzaní mnohých ďalších prejavov diskriminácie.

Domnievame sa, že tieto akty diskriminácie zo strany štátnej správy porušujú medzinárodné normy, spomínané v bode 2 návrhu p. Dabira H. Tehrani-ho. Konkrétne ide najmä o:

- a) Článok 26. Medzinárodného Paktu o občianskych a politických právach;
- b) Deklarácia OSN o eliminovaní všetkých foriem intolerancie na základe náboženstva alebo presvedčenia (č. 6/55 z 25. novembra 1981);
- c) Medzinárodný Pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach;
- d) Článok 14 (Európskej) Dohody o ochrane ľudských práv a základných slobôd;
- e) Európska sociálna charta;
- f) Európska ministerská konferencia o masmédiách;
- g). Ústava Slovenskej republiky, čl. 12.

Vráťme sa však k návrhom p. Dabira H. Tehrani-ho:

Vo svojich dodatkoch zdôraznil (niektoré) príklady a podmienky, keď je zákon bezpodmienečne platný a kedy ho možno pokladať za neplatný – inými slovami oprávňujúci občanov, aby ho nedodržiavali – čo je podstata už spomenutej občianskej neposlušnosti. Takáto občianska neposlušnosť už často vyvolala nápravu krívd, ktoré štáty páchali v minulosti. Stačí spomenúť zápas Mahatmu Gandhiho, Martina Luthera Kinga jun. alebo Nelsona Mandelu. Podmienka úspechu bola však vždy masovosť kampane a jej dlhší časový priebeh. V súčasných

pomeroch na Slovensku sa zdajú tieto podmienky prakticky nesplniteľné.

Preto za vhodnejšiu taktiku na odstránenie diskriminácie nekonfesijných občanov Slovenska možno pokladať podanie žaloby na Európsky súd pre ľudské práva. Aj tu narážame na prekážky – z nich najväčšia sú finančné výdavky spojené s prípravou a konaním žaloby. Tu by azda mohla čiastočne pomôcť účelová zbierka darov od sympatizujúcich dobrovoľníkov.

Podľa internetových zdrojov pripravil:
prof. MUDr. Alexander Reháč, DrSc.

Odporúčame internetové stránky

IHEU – Medzinárodná humanistická a etická únia:

<http://www.iheu.org/>

Stránka významného biológa, ateistu, humanistu Richarda Dawkinsa:

<http://richarddawkins.net/>

Stránka Ruskej humanistickej spoločnosti:

<http://humanism.ru/>

Rada pre sekulárny humanizmus.

Stránka spojená s činnosťou významného amerického filozofa Paula Kurtza:

<http://www.secularhumanism.org/>

Stránka významného rusko-ukrajinského ateistu a filozofa E. K. Dulumana:

<http://sotref.com/>

Zaujímavý ateistický portál The Reason Project:

<http://www.reasonproject.org/>

Portál českých skeptikov Sisyfos:

<http://www.sysifos.cz/>

Navštívte stránku Marka Weinsteina a zasmejte sa na jeho smutnom svete Promethea v 21. Storočí:

<http://prometheuscomic.wordpress.com>

Je náboženstvo hrozba pre racionalitu a vedu? Profesor Daniel Dennett odpovedá: „ÁNO“

Ak náboženstvo nie je najväčšou hrozbou pre racionalitu a vedecký pokrok, čo iné predstavuje takúto hrozbu? Azda alkoholizmus? Televízia? Návykové videohry? Návykové drogy? Každá z menovaných pohrôm je schopná ovládnuť náš zdravý úsudok a zahmlieť naše kritické schopnosti; náboženstvo má navyše črtu, akou sa ostatné pohromy nemôžu pochváliť: nielen že paralyzuje ľudské schopnosti, ale robí z tejto vlastnosti mimoriadnu cnosť. Nábožní ľudia sú uctievaní kvôli ich schopnosti žiť vo svete snov, kvôli schopnosti izolovať vlastnú myseľ od skutočného poznania, pretože sa rozhodujú na základe hlasov existujúcich v ich hlavách, hlasov, ktoré si sami vyvolávajú pomocou rituálov, ktorými sa opijajú.

Voľakedy sme ospravedlňovali opitých vodičov keď havarovali, lebo nemali pod kontrolou svoje schopnosti. Dnes sa to zmenilo v opačnom zmysle – berieme na zodpovednosť opitých vodičov dvojnásobne: teda aj za to, že si sami privodili stav nezvládnuteľného konania. Je už najvyšší čas, aby sa verejná mienka zmenila aj vo vzťahu k náboženstvu tým, že spoločensky deštruktívne skutky motivované náboženskou vášňou sa budú pokladať za hanebné, nie za ctihodné. Nebudeme pokladať tých, čo sa ich pridriavajú – kazateľov a iných apogetov – za úctyhodných, ale za rovnako spoluvinných ako sú krčmári, ktorí prispievajú k výskytu nebezpečných opitých vodičov na cestách. Naše motto teda je: Priatelia, nepripustite, aby vaši známi a priatelia si nechali ovládať svoje životy a skutky náboženstvom.

Práve v týchto dňoch je mladý

študent Sayed Parwez Kambakhsh v Afganistane na čakacej listine odsúdených na trest smrti za to, že sa dopustil rúhania. Predstavte si! Žijeme v 21. storočí – a toto sa odohráva v „oslobodenom“ Afganistane (nie v Afganistane ovládanom Talibanom!). Rúhanie je tam stále hrdelný trestný čin! Väčšina ostatného sveta mlčí – nie sme ochotní povedať tým čo sa chystajú na tento barbarský čin, že sa mýlia a že by sa nemali sami ponížiť a ponížovať svoje tradície. Kde sú pokojné protestné demonstrácie? Azda sú ľudia zdržanliví, aby len neublížili moslimským náboženským citom? Sme veľmi pohotoví v odsudzovaní iných urážok, ale náboženská vášeň – či už ozajstná alebo predstieraná – je štítom zabraňujúcim, aby ostatní si utvárali o týchto vášnivcoch rovnakú mienku ako o každom inom jedincovi.

Je tu aj istý nerovnovážny stav v uverejňovaní náboženských a nenáboženských názorov. Moja internetová stránka je vystavená neustálym útokom fanatikov usilujúcich sa o vymazanie informácií otvárajúcich oči vo veciach náboženstva. Nie len racionalita a vedecký pokrok sú ustavične marené jednoduchými „posvätnými!“ zákrokmi, ale prakticky mnoho iných vecí, ktoré pokladáme za drahé. Pravda, nemusí byť každý nábožný človek blázon, ale nábožnosť mu v tom pomáha. V skutočnosti ak je niekto nábožný neznamená to ešte, že jeho duševný stav možno lekárske kvalifikovať ako šialenosť pohánajúcu postihnutých vykonávať masívne

šialené činy. A to je práve to najhoršie na tom – náboženská viera môže poskytovať niektorým ľuďom nadmernú sebadôveru a môže viesť k nezájmu o to či sa dopúšťajú omylov umožňujúcich neľudskosti, aké by inak boli nemysliteľné. (Narážka na krvavé dejiny náboženstiev? – pozn. prekladateľa)

Nepripúšťanie rozumu je podľa môjho názoru to, čoho sa musíme v náboženstvách najviac obávať. Aj iné inštitúcie a tradície môžu pripúšťať istú dávku nerozumu – myslím teraz na divú neviazanosť, ktoré sa oceňujú pri športe alebo v umení – avšak výlučne iba náboženstvá to vyžadujú ako posvätnú povinnosť. To by nemuselo prekážať keby náboženské činy boli izolované od zvyšku života na zemi, tak ako je to pri športe a v umení. Potom by sme mohli pozeráť na náboženskú príslušnosť ako na rozdiely v osobnom vkuse. Ak máte chuť napríklad na thajský box alebo na modernú hudbu (hlučnú rockovú hudbu), je to vaša súkromná vec. Ako sa hovorí, vyhodte si z kopytka, je to iba zábava. To však neplatí pre náboženstvo. Jeho obsah nepokrýva iba vyznávačov, ale aj celý život na našej planéte. Ak to berieme do úvahy vzbudzujúce úžas sledovať, ako horlivo sa niektorí ľudia zámerne angažujú v pretváraní pri vykonávaní predpísaných (náboženských) povinností. To čo je „lepšie“ vylučuje to čo je „najlepšie“: náboženstvo môže robiť mnohých ľudí lepšími, ale bráni tomu, aby sa stali čo možno najlepšími. Ak by sme mohli preniesť všetku úctu, lojalitu, intenzívnu oddanosť z jednej imaginárnej osobnosti – z Boha – na niečo reálne, skutočné, zmenili by sme tento báječný svet, ktorý sme vytvorili spolu s našimi predkami, a ktorého sme udržiavateľa – na svet plný dobroty.

Profesor Daniel Dennett, je riaditeľom Centra pre kognitívne štúdie, Tufts Univerzity v Medforde (MA), USA

Prevzaté z:

“Is religion a threat to rationality and science?” in eG Weekly, The London Guardian, April 22nd, 2008.

Dostupné na internete:

<http://ase.tufts.edu/cogstud/incbios/dennett/dennett.htm>

Preložil a upravil: **Prof. A. Rehák**, člen Spoločnosti Prometheus

„Logika“ argumentácie nábožensky veriacich ľudí

Veriaci sa niekedy pokúšajú podložiť svoje presvedčenie argumentmi. Tieto snahy sú veľmi pochybné, pretože často predstavujú porušovanie základných pravidiel logiky.

Azda najčastejším omylom veriaceho apologéta je požiadavka, aby jeho oponent dokázal neexistenciu boha. Pravidlá logiky však vravia, že neexistencia neskutočných vecí alebo dejov sa nedá dokázať, preto je povinnosťou toho, kto niečo tvrdí to aj dokázať. (Skúste napr. vyvrátiť tvrdenie, že na dne Seneckého jazera sídli vodník!)

Prehľad najčastejších omylov logickej argumentácie zozbieral Jim Walker:

Ad hominem - logická chyba, keď diskutujúci namiesto dokazovania začne napadať osobnosť svojho oponenta (oponentov).

Odvolávanie sa na nevedomosť (argumentum ex silentio). Napr.: „Nemáme dôkaz, že boh neexistuje, preto musíme uznať, že existuje.“ Logický omyl spočíva v tom, že nevedomosť o niečom alebo chýbanie pozitívneho dôkazu nedokazuje, že taký objekt existuje.

Argument „Každý to vie“. Diskutér ktorý toto tvrdí nie natoľko „vševediaci“, aby vedel, čo každý vie alebo čo každý nevie. Pojmy „všetci“, „každý“, „všetko“, „absolútne“... v argumentácii sú zavádzajúce.

Odvolávanie sa na vieru. Napr.: bez viery by sa nebolo možno ani nič naučiť; učíme sa tým, že veríme čo nám hovoria učebnice. Obchádza sa definícia slova „viera“, ktorá znie: „Viera spočíva na prijímaní tvrdení, ktoré nie sú dokázané a nespočívajú na logike“. Teda viera sa zakladá na iracionálnom myslení.

Odvolávanie sa na tradíciu. Blíži sa javu „akceptácia popularity“. Ak sa ľudia venujú tradíciám to ešte neznamená, že tieto tradície sú založené

na pravde. Príklady: astrológia, náboženstvá, otroctvo.

Argumentovanie autoritou (argumentum ad verecundiam). Napr.: XY je autorita a on to tiež tvrdí. Experti majú názor, že... Na dokazovanie sa vyžadujú logické argumenty, nie názory iných, názory autorít a expertov by sa museli podložiť ich logickými argumentmi.

Argumentácia možnosťou nepriaznivého následku. Napr.: Treba odsúdiť obžalovaného, inak aj iní budú páchať také skutky. Odsúdenie musí spočívať na dôkaze, že to spáchal naozaj konkrétny obvinený! Iný príklad: katastrofa nastala preto, že Boh takto trestá neveriacich. V skutočnosti však katastrofy existujú, avšak nevypovedajú nič o existencii boha – bohov.

Argument s naháňaním strachu. Napr.: ak neveríte v Boha pôjdete do pekla. Najprv však treba dokázať, že peklo existuje!

Argument „ad ignorantiam“. Operuje tvrdením, že ľudia sú nezaspátení do faktov.

Argument hľadajúci podporu odvolávaním sa na city. Neoperuje faktami a logikou (argumentum ad populum).

Argument operujúci popularitou. Predpokladá, že tvrdenie je správne, pretože mnohí mu veria. Napr.: väčšina ľudí verí v boha – preto to musí byť pravda. Ak si mnohí ľudia niečo myslia – to ešte nedokazuje, že je to pravda.

Argumentácia v uzavretom kruhu. Napr.: Boh existuje pretože to hovorí biblia – biblia existuje pretože je inšpirovaná Bohom. Pravda je však

taká, že biblia je výtvor ľudí a jej božská inšpirácia nie je dokázaná.

Argumentácia na základe zloženia. Ide tu o posudzovanie celku podľa jeho častí a naopak. Napr.: ľudia majú svedomie; ich telo je zložené z atómov, preto atómy majú svedomie.

Jednostranná zaujatosť. Selektívny spôsob myslenia vyberajúci ako dôkaz to, čo veriaci veria a ignorujúci všetko, čo svedčí proti tomu. Ak niekto verí v účinnosť modlitby, vyzdvihuje prípady, keď bola jeho modlitba účinná a mlčí o prípadoch, keď bola neúčinná (hoci tieto prípady môžu byť početnejšie). Ignorujú sa teda všeobecné pravidlá o náhodnosti.

Zámena následku príčinou. Steven Jay Gould kvalifikoval tento priestupok voči základným pravidlám logiky ako jeden z troch najväznejších omylov. Napr.: muži hrajú častejšie šachy, preto sú lepší hráči než ženy. Príčinné súvislosti tu môžu byť celkom odlišné, nesúvisiace s frekvenciou hry.

Podobný omyl je aj „Post hoc – propter hoc“, teda „čo nastáva potom je zapríčinené predchádzajúcim dejom“. Napr.: keď sa vrátil z Číny ochorel. Časová následnosť v tomto prípade nemusí byť aj príčinnou súvislosťou.

Čierno – biele videnie, sústredujúce sa iba na extrémny. Napr.: buď sa vám niečo páči alebo nepáči. Buď je niekto vinný alebo nevinný. Život je však iný a medzi extrémami je plynulá škála prechodov.

Polopravdy. Znamenajú zamlčanie takých faktov, ktoré nepotvrdzujú výrok a preto potláčajú možnosť objektívneho posúdenia.

Nezmyselné otázky. Napr.: „Je všetko možné?“ Ak by bolo všetko možné, tak aj nemožné by muselo byť možné – čo je protirečenie.

Nepochopenie povahy štatistiky. Napr.: väčšina ľudí v USA zomiera v nemocnici, preto nechod' do nemocnice. A tu je ešte jeden humorný príklad nepochopenia štatistiky, ktorého autorom je sám Wallace Irwin:

„Štatistiky dokazujú, že všetci čo si osvoja návyk jesť napokon zomierajú“.

Záver nevyplýva z premisy

(Non sequitur). Napr.: pri splne mesiaca bola zaznamenaná zvýšená pôrodnosť – teda spln mesiaca zapríčiňuje zvýšenie pôrodnosti.

Odvádzanie pozornosti zmenou predmetu diskusie.

Angličtina má na to špeciálny výraz „red herring“ = červený sled, haring.

Klzká naklonená plocha.

Argument operuje tvrdením, že istá zmena (procedurálna, zákonov, činností) bude mať nepriaznivé pokračovanie. Napr.: prijatie zákona o eutanázii umožní štátnej správe určiť kedy má kto zomrieť. Ide teda o „strašiaka“, predikcia ktorého nemusí byť pravdivá.

Presedlanie na nový

argument. Deje sa to zaujatým výberom argumentov podporujúcich diskutované tvrdenie. Napr.: horoskopy sú pravdivé, len treba správne chápať teóriu ich vysvetľovania.

Štatistiky malých čísel.

Napr.: moji rodičia fajčili po celý život a napriek tomu nedostali rakovinu. Nezaujíma ma čo hovoria ľudia o automobile „JUGO“, ja s ním nemám nijaký problém. Jeden prípad neodzrkadľuje charakteristiku celej množiny.

Podkladanie nevyslovených

tvrdení. Oponent uvádza výroky, ktorý nikto nevyslovil a potom ho vyvracia.

Dva omyly nepotvrdzujú

správnosť výroku (skutku). Oponent podopiera svoj názor alebo správanie tým, že niekto iný má rovnaký názor, resp. správanie. Napr.: prečo odsudzujete moje správanie keď robíte to isté?

V poslednom čase sa vo svete i u nás na Slovensku opakujú pokusy spochybniť vedu, alebo postaviť vedu a náboženstvo do jednej roviny, predstaviť vedu a náboženstvo, ako dve rovnocenné a vzájomne sa doplňujúce disciplíny. Predložený **náčrt charakteristík vedy a náboženstva** svedčí o tom, že to nie je pravda.

Kritériá vedy:

- Skepticizmus voči nepotvrdeným tvrdeniam.
- Kombinácia otvoreného a kritického myslenia.
- Experimentálne výsledky musia byť opakovateľné.
- Nutnosť testovať a overovať výsledky.
- Skúmanie falošnosti alebo pravosti údajov, aby sa overila spoľahlivosť výsledkov.
- Používa opisný zrozumiteľný jazyk.
- Kontrola experimentov.
- Neváha opraviť vlastné omyly.
- Spolieha sa na dôkazy a na rozum.
- Nerobí si nárok na absolútne alebo celkom isté vedomosti.
- Vytvára užitočné vedomosti.

Kritériá náboženstva:

- Má negatívny postoj ku skepticizmu.
- Nevyžaduje kritické myslenie.
- Nevyžaduje opakovateľnosť výsledkov experimentu.
- Nevyžaduje testovanie výsledkov.
- Neprijíma dôkaz o falošnosti alebo pravosti údajov, ak sú v rozpore s vlastnou hypotézou.
- Na vyjadrovanie svojich téz používa nepresný, hmlistý jazyk.
- Spolieha sa na dôkazy „z počutia“, z rozprávania.
- Vlastné omyly neopravuje.
- Spolieha na vieru a vyznanie.
- Vyslovuje absolútne tvrdenia.
- Nevytvára užitočné vedomosti.

Voľne spracoval: **Prof. A. Reháč**. Ako zdroj bola použitá internetová stránka: <http://www.nobeliefs.com/fallacies.htm>

Text k obrázku: Preč s modlivkami

Niekoľko citátov

„Všetky veľké pravdy začínajú ako rúhanie.“

G. B. Shaw

„Náboženstvo nám vysvetlí všetko za pomoci ničoho.“

A. Koraszewski

„Boha nikto nikdy nevidel.“

Evanjelium podľa Jána 1, 18

M. Luther, opierajúc sa o zjavenú pravdu Biblie, povedal o Koperníkovi, ktorý tvrdil, že nie slnko sa otáča okolo zeme, ale zem okolo slnka:

„Ten blázon, chce otočiť celú astronomickú vedu. Ale sväté písmo nám hovorí, že Jozue prikázal slnku aby sa zastavilo, nie zemi.“

„Rozum je najväčším nepriateľom viery.“

M. Luther

„Čím viac napredujeme v poznávaní Boha, tým viac sa nám vzdá ľuď.“

Barónka Marie von Ebnerová-Eschenbachová

„Hypotéza boha je celkom zdiskreditovaná.“

Francis Crick

„Rozprávky evanjelií neznesú kritiku rozumu.“

Jean Meslier:

„Teologické názory sa v pamäti neudržia dlho bez prispenia kňazov, chrámov a kníh.“

Edward Gibbon
anglický osvietenecký dejepisec

„My, popi, sme všetci rovnakí. Pravda je dobrá len pre nás samých, pre každého iného lož a mámenie. Učíme, čomu sami neveríme, przníme rozum ľudský, udržujeme za dobrú prácu blud a poveru.“

Jonáš Záborský,
slovenský kňaz a spisovateľ

„Boh je taký veľký, že by ani nemusel existovať.“

Z múdrosti rabínov

Súvisí materiálne zaostávanie s nábožnosťou?

Daniel Miessler na svojich stránkach (<http://dmiessler.com/blog/religion-and-poverty-peas-and-carrots>) zaujal analýzou vzťahu nábožnosti a ekonomickej prosperity. Okrem iného tu uvádza:

Už dávno som predpokladal, že čím je niektorá kultúra sekulárnejšia, netradične náboženská a viac svetská, tým je aj zdravšia. Teraz máme o tom aj spoľahlivý dôkaz. Nový prieskum, ktorý realizoval Pew Research Center (pozri: <http://pewresearch.org/>) odhalil veľmi silný vzťah medzi rozšírením nábožnosti v krajine a jej ekonomickej situáciou.

Vzťah nábožnosti a národného produktu

Afrika na jednej strane, Európa na druhej strane. Podľa mojej skúsenosti sotva nájdete niekoho nábožensky viac orientovaného a poverčivejšieho ako sú Afričania. A naopak pokúste sa nájsť Švéda, ktorý by veril v duchov alebo v biblického boha. Podľa môjho názoru táto rozdielnosť ovplyvňuje schopnosť kultúr, aby sa im darilo – alebo nedarilo.

Uvedený štatistický prehľad dokazuje silnú závislosť medzi nábožnosťou krajiny a jej hospodárskym stavom. V chudobnejších krajinách ostáva náboženstvo v strede života jednotlivcov, zatiaľ čo sekulárne svetonázory sú bežnejšie v bohatších krajinách. Tieto vzťahy sú súhlasné bez ohľadu na oblasť a na krajinu, hoci tu sú aj výnimky, najmä USA, kde je nábožnosť, podľa stupňa hospodárskej

prosperity, relatívne vyššia než by sa dalo očakávať. Aj Kuvajt sa v tomto ohľade odlišuje – je veľmi pobožný. Jeho dobrý hospodársky štandard sa však dá vysvetliť bohatstvom pochádzajúcim z nálezísk ropy.

V nadväznosti na výsledky tohto výskumu sa dajú rozvíjať ďalšie názory a analýzy. Vybrali sme z nich článok (krátený) Lea Igweho

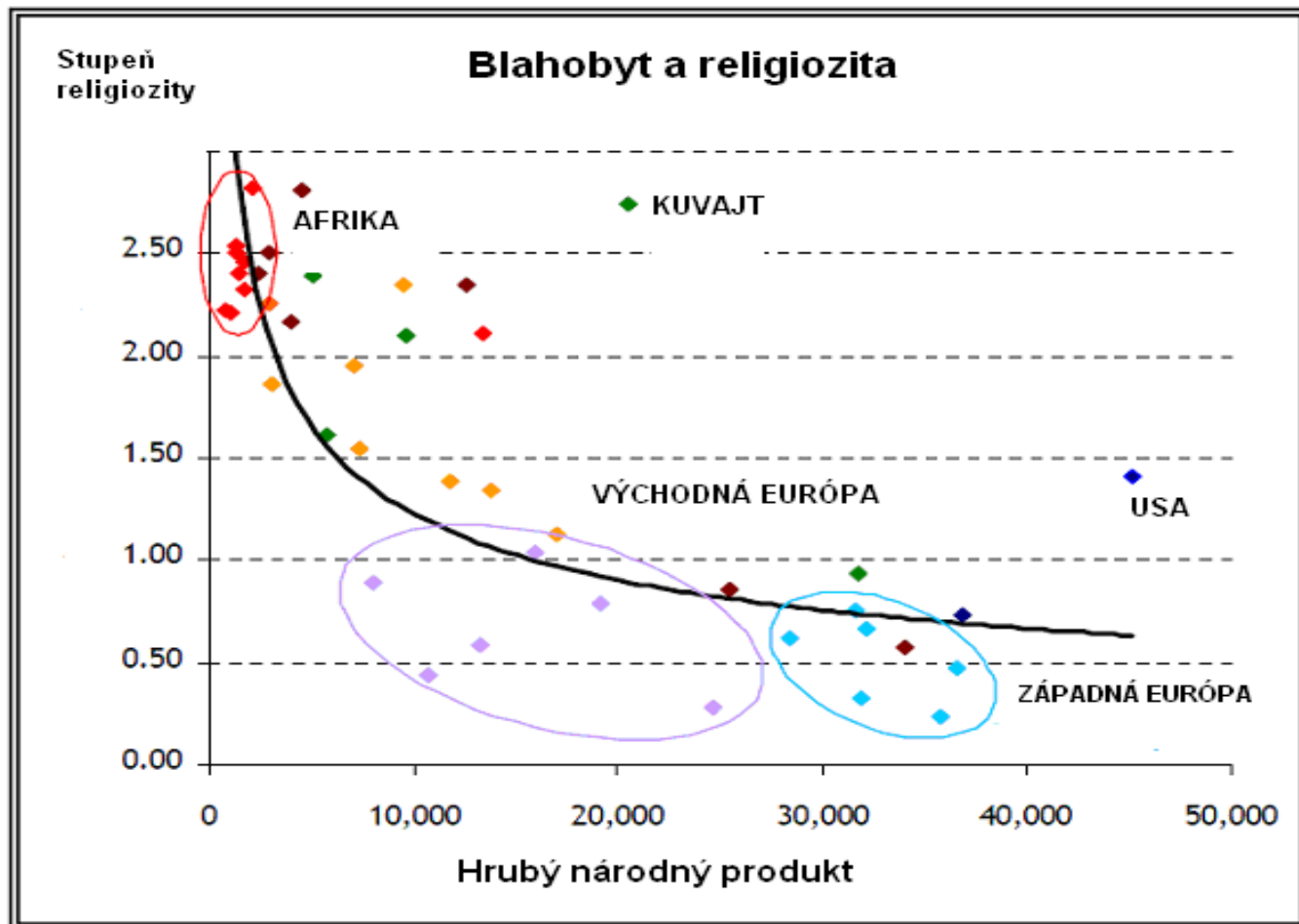
Afrika potrebuje rozvoj, nie Boha

Článok je replikou na názor žurnalistu Matthew Parrisa, ktorý vychvaľuje prácu misionárov v Afrike a vyslovuje názor, že Afričania potrebujú Boha (bližšie pozri:

http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/columnists/matthew_parris/article5400568.ece).

V tomto článku Mathew Parris prichádza k záveru, že Boh je to, čo Afričania potrebujú na prekonanie strachu a kmeňového systému viery, ktoré hatili ich rozvoj doteraz.

Leo Igwe kladie otázku: Ktorého boha myslel Matthew Parris, ktorý sa vydáva za ateistu? Kmeňového boha, akých majú Afričania na tisíce? Alebo židovského, kresťanského,

moslimského? Afrika je dúpá všemožných božstiev! Parris vo svojom článku zamieňa misionárskeho boha s istými prínosmi, ktoré misionári azda aj presadili. Misionársky boh je rovnaký mýtus ako sú mýty o ostatných bohoch v Afrike i po celom svete. Niet pochybností, že misionári uskutočnili mnohé humanitárne projekty, ale tieto sú iba vnaďidlom na získavanie domorodcov na prijatie kresťanstva. Misionárske školy sa stali v Afrike centrami indoktrinácie; nevychovávali deti k samostatnému mysleniu, ale vychovávali ich k tomu, aby sa stali otrokmi kresťanstva. Misie sídli väčšinou na vidieku obývanom ľuďmi, ktorí sú ignoranti a sú veľmi dôverčiví. Misionárske nemocnice poskytujú istú starostlivosť, ale súčasne zabíjajú ženy, ktorým odmietajú reprodukčné služby. V Nigérii misionárske nemocnice nútia krstiť deti, konvertujú Afričanov na smrteľnej posteli a vnucujú im „sviatosti“.

Možno súhlasiť s názorom M. Parrisa, že africký spôsob myslenia je ovplyvňovaný obavami, strachom pred zlými duchmi, bosorkami a kúzelníkmi atď. To isté však platí aj o všetkých ostatných náboženstvách, vrátane kresťanstva. Afrika je dnes prekypujúcim miestom činnosti misionárov na každom kroku. Kresťanstvo je tiež povera, povera zotročujúca myseľ a otupujúca intelekt. Kresťanská evanjelizácia v Afrike znamená nahradzovanie jednej povery druhou.

Príprava Afriky na 21. storočie nepotrebuje Boha; toho potrebujú misionári dychtiaci po invázii Afriky. Afrika potrebuje dobré vládnutie, dobrú infraštruktúru, dobré cesty, dobré školy, vysoké školy, univerzity. Potrebuje zdravý vyučovací a výcvikový systém, ktorý deti a mladých ľudí pripraví na slobodné, tvorivé a kritické myslenie, skúmanie a inovácie.

Afrika potrebuje slobodu. To zahŕňa: slobodnú myseľ, slobodnú spoločnosť, slobodu prejavu, slobodu vôle, slobodu voľby. Nepotrebuje náboženstvo kladúce okovy na myslenie a inteligenciu Afričanov. Afrika potrebuje humanizmus, skepticizmus, racionalizmus, pozitívny ateizmus a slobodu myslenia; aby tam nastalo oživenie a prerod, nepotrebuje kresťanskú evanjelizáciu, ani islamizáciu, ani spiritualizmus a povery.

Teda všetky projekty musia byť zamerané na to, aby sa národy Afriky naučili trvale produkovať dostatok potraviny pre všetkých Afričanov.

To je to, čo Afrika potrebuje – nie Boha.

Leo Igwe je výkonný tajomník Humanistického hnutia Nigérie
Dostupné na internete:

<http://www.atheistalliance.org/Latest/Africa-Needs-Development-Not-God.html>

Dve poznámky zostavovateľa:

1. Aj **Andrej Hlinka** na Slovensku tvrdil, že **nech je národ hoci aj**

hladný. Tým poslušnejšie bude plniť našu vôľu. V rodobraneckej prisaha „na krv Kristovu“ hovoril o „poddajnosti naivných veriacich synov o tom, že „národ nesmie pobaďať, že je nami ovládaným nástrojom“, že „**čím budú naši veriaci nevedomejší a biedou stíhanejší, tým lepšie pre náš boj**“.

2. Bertrand Russel hodnotí úlohu náboženstva v dejinách tiež skepticky:

Ak predpokladáme, že sa vo výrokoch určitého človeka skrýva absolútna pravda, ihneď sa vynorí skupina expertov povolaných vykladať jeho slová, a keďže sa v ich rukách nachádza kľúč k pravde, celkom iste sa títo experti vždy dostanú k moci. A moc hneď začnú zneužívať vo svoj vlastný prospech - ako ostatne každá iná privilegovaná kasta. V jednom ohľade však budú ešte horší ako všetky iné kasty, lebo ich poslaním je podávať výklad nemennej pravdy, raz navždy zjavenej v konečnej dokonalosti. Tým sa stanú nevyhnutne protivníkmi každého intelektuálneho aj mravného pokroku.

Náboženstvo však nepôsobí zhubne len z rozumového hľadiska; taký účinok má aj z hľadiska mravného. Máme tým na mysli, že hlása mravné zákony, ktoré nevedú k ľudskému šťastiu.

Preložil a zostavil: **Prof. A. Reháč**

Ján Rob Poničan – slobodomyselný majster slova

Prof. Jaroslav Čelko

Súčasťou revolučného vrenia ku koncu prvej svetovej vojny a v prvých obdobiach po nej bola aj prenikavá diferenciacia v myslení ľudí. V rôznej miere zasahovala všetky spoločenské vrstvy, vrátane inteligencie. Na revolučné procesy citlivo reagovala aj nemalá časť študujúcej mládeže. Stúpencom revolúcie a nových myšlienkových prúdov sa stal aj gymnazista Ján Poničan. Na rozdiel od viacerých svojich súčasníkov na týchto pozíciách zotrval aj počas vysokoškolského štúdia a potom po celý svoj život

Detstvo Jána Poničana a jeho cesta ku vzdelaniu

Narodil sa v Očovej 15. júna 1902. Jeho otec, Ondrej Poničan, bol roľník. Zomrel, keď mal jeho syn Ján šesť rokov. Matka sa znova vydala, takisto za roľníka, Martina Holíka. V Očovej vychodil štyri triedy ľudovej školy. Vtedy prevzal starostlivosť o ďalší vývin chlapca jeho strýko, ktorý bol župným notárom v Banskej Bystrici. Spolu s manželkou vzali chlapca k sebe a a strýko sa postaral o jeho prijatie na maďarské klasické gymnázium v Banskej Bystrici. Tu študoval šesť rokov. Ostatné dve triedy absolvoval na reformovanom reálnom gymnáziu v Lučenci.

Keď mal Ján 15. rokov, stal sa adoptívnym synom svojho strýka a potom bol natrvalo členom jeho domácnosti. Adoptívni rodičia chceli, aby pokračoval v štúdiu na vysokej škole. S takýmto cieľom sa vybral do Prahy, ktorá bola vtedy hlavným mestom nového československého štátu. Rodičia chceli, aby sa stal technikom. Tak sa dva roky venoval štúdiu strojného a elektrotechnického inžinierstva. Ale väčšmi ako technikom, chcel byť inžinierom „myslí a duší“. Napriek nevôli rodičov prešiel na štúdium práva. Hoci sa venoval viacerým iným aktivitám, študoval úspešne. Treba povedať, že vzťahy medzi ním a rodičmi sa znovu urovnali a naďalej mal ich podporu. Začiatkom roka 1927 ho promovali za doktora „obidvoch práv.“

Prvé zamestnania a nezvyčajná advokátska prax Jána Poničana

Vzhľadom na svoju literárnu činnosť a aj iné aktivity počas vysokoškolského štúdia nebol „dobře zapísaný“ u činiteľov vtedajších mocenských štruktúr. Preto neprichádzalo do úvahy jeho prijatie do štátnych služieb. Ani súkromná sféra sa nestavala voči nemu blahosklonne. Nedostal primeranú prácu. Niekoľko mesiacov bol zamestnaný len fiktívne, aby sa mu započítavala koncipientska prax, potrebná na získanie povolenia otvorenia vlastnej advokátskej kancelárie. Po čase získal miesto advokátskeho koncipienta vo Zvolene, neskôr

v Bratislave. Ale len dočasne. Zasa nastúpilo obdobie fiktívneho zamestnania. Jeden čas aj v advokátskej kancelárii V. Clementisa, ktorému pomáhal pri obhajobe Štefana Majora v známom košútskom procese. Pevné miesto dostal až keď D. Okáli prešiel pracovať do Skalice.

Vtedy sa novými predpisom predĺžila koncipientska prax právnikov, ktorí si chceli otvoriť vlastnú kanceláriu. A tak sa Ján Poničan stal samostatným advokátom až na jar 1933. Ale akým?

Nesporne mohol prijímať kauzy, ktoré by mu prinášali tučné palmáre. Veď tak robili aj mnohí iní advokáti, ktorí vychádzali z chudobného prostredia alebo sa počas štúdia tvárili pokrokovými. Zvolil si však cestu, nepochopiteľnú pre meštiakov. Venoval sa obhajovaniu, ktorú meštiacki advokáti prehliadali. Boli to napríklad pracovné procesy, v ktorých zastupoval robotníkov alebo iných námezdných pracovníkov. Aj keď ich väčšinou vyhral, zbohatnúť na nich naozaj nemohol. A často vystupoval v úlohe obhajcu bez akéhokoľvek honorára. Najmä vtedy, keď pred súdmi stáli ľavicoví politickí „delikventi“, obviňovaní z „protištatných úkladov.“ Bez odmien vykonával aj mnohé iné úkony. Napríklad zisťovanie skutočného priebehu krviprelievania v Košútoch, či represívnych zásahov proti štrajkujúcim na Horehroní a inde. Bola to namáhavá činnosť, ktorá si vyžadovala mnohé obete z Poničanovej strany. Nie náhodou ho nazvali „advokátom chudobných“.

Ani počas „farskej republiky“ mu ako advokátovi ruže bohato nekvitli. A napriek tomu aj naďalej pomáhal, kde bolo treba. Do apríla 1942 vystupoval v úlohe obhajcu komunistov, súdených za odboj proti klérofašizmu. Po znemožnení takejto činnosti organizoval pomoc komunistom i iným protifašistom zo strany iných subjektov. Táto sa týkala aj pracovníkov vedy, kultúry a umenia.

Po oslobodení Ján Poničan vykonával advokátsku prax do roku 1947. Potom bol notárom a neskôr štátnym notárom. V apríli 1958 - po absolvovaní ročnej tvorivej dovolenky - prešiel pracovať do vydavateľskej sféry. Pôsobil v nej až do roku 1965, keď odišiel do dôchodku.

Ján Poničan – obetavý a neúnavný spoločenský aktivista

Už skoro po príchode do Prahy stal sa tajomníkom Spolku zvolenských akademikov a aj knihovníkom Detvana, v ktorom sa združovali slovenskí vysokoškoláci. Dostala sa mu aj funkcia tlačového referenta Zväzu slovenského študentstva. Spolu s V. Clementisom, D. Okálím, A. Siráckym a inými aktívne pôsobil pri utváraní Voľného združenia študentov socialistov zo Slovenska. Potom aj v procese jeho pretvárania na známe zoskupenie DAV. Po promócií a prechode do Bratislavy stal sa predsedom Spolku socialistických akademikov. Zúčastnil sa zakladania Spoločnosti pre hospodárske a kultúrne styky so ZSSR, v ktorej potom – preručivom a aj po oslobodení – vykonával viaceré funkcie. Kultúrno-organizačnú činnosť rozvíjal v Literárnom odbore Umeleckej besedy Slovenskej i v iných inštitúciách, vrátane pôsobenia v Matici slovenskej. Po oslobodení rozvíjal aktivity v Právnickej jednote a v organizačných štruktúrach notárov. Bol tajomníkom a podpredsedom Spolku slovenských spisovateľov. Neskôr bol funkcionárom Zväzu československých spisovateľov.

Ján Poničan sa aktívne podieľal na viacerých významných podujatiach medzinárodného charakteru. Najmä v súvislosti s účasťou literárnych kruhov rôznych krajín na boji proti fašistickému nebezpečenstvu. Svojím vystupovaním nadobudol rešpekt a stal medzinárodne uznávanou osobnosťou.

Ján Poničan - novinár, publicista a vydavateľský pracovník

Už ako študent technického smeru stal sa v roku 1922 redaktorom študentského časopisu *Mladé Slovensko*, ktorý vydával Zväz slovenského študentstva. Ale bol ním len pol roka. Pre svoje zmyšľanie musel túto funkciu opustiť. V roku 1923 sa pokúsil vydávať nový literárny časopis, ale zámer mu nevyšiel. Zato sa úspešne podieľal na založení revue pre umenie, politiku, filozofiu a literatúru – *DAV*. Po celý čas vychádzania tohto periodika bol členom jeho redakčnej rady. V rokoch 1923 – 1924 bol obdobie v redakčnej rade časopisu *Spartakus*. V druhej polovici 30. rokov viedol tlačový referát po oslobodení literárny odbor Spoločnosti pre hospodárske a kultúrne styky so ZSSR. V denníku *Práca* mal dva roky na starosti kultúrnu rubriku. Po prechode do edičnej oblasti aj profesionálne bol okolo roka na čele maďarskej redakcie Slovenského vydavateľstva krásnej literatúry. A potom – od apríla 1959 až do roku 1965, kedy odišiel do dôchodku - vykonával v ňom funkciu riaditeľa.

Súčasne s vykonávaním redakčných, organizačných a iných povinností, rozvíjal aj vlastnú publicistickú činnosť. Bol stálym prispievateľom časopisu *DAV*, pre ktorý písal príspevky rôzneho druhu. Obľúbené boli jeho reportáže o živote chudobných vrstiev slovenského ľudu a cestopisné črty. Rešpekt vyvoláva jeho autorská spolupráca s ďalšími novinami a časopismi. Napovedá to už len ich prehľad – bol to *Var*, vydávaný Z. Nejedlým, *Červen* pod vedením S. K. Neumanna, periodiká *Svojeť*, *Slovenské smery*, *Pravda chudoby* a jej prílohy, *Slovenské zvesti*, *Šíp*, *Slovenské pohľady*, *Elán*, *Kultúrny život*, *Nové slovo*, *Predvoj* a iné.

Publicistika Jána Poničana bola rozsahom skutočne obdivuhodná. Súčasne mala široký obsahový register – zobrazovala politické dianie, hospodársky vývin, sociálne postavenie robotníckej triedy, iných námezdne pracujúcich a dedinskej chudoby, triedne zápasy i iné celospoločenské javy. Odrážala sa v nej aj situácia vo sfére kultúry, vrátane teoretických úvah a literárno-historických i literárno-kritických postrehov. Výber z publicistickej tvorby Jána Poničana, ktorú literárny kritik M. Chorváth charakterizoval ako priekopnícku, vyšiel v roku 1961 v knižnej publikácii s názvom *V ohni a búrkach*.

Ján Poničan – oráč viacerých brázd na literárnom poli

A to nie hocijakých, ale brázd hlbokých a dlhých, aké dokáže vyorať len pracovitý, starostlivý, cieľavedomý a aj umný gazda.

V rôznych publikáciách sa vyzdvihuje predovšetkým jeho básnická tvorba. Sám povedal, že básne začal písať ako pätnásťročný. Publikovať ich začal po príchode do Prahy, najprv v rôznych novinách a časopisoch. V roku 1925 uverejnil svoju prvú básnickú zbierku. Mala nezvyčajný názov *Som, myslím, cítim a vidím, milujem*

všetko, len temno nenávidím. Táto dikcia naznačovala dlhodobý umelecký program, vrátane jeho svetonázorových pozícií.

Potom nasledovali jeho ďalšie básnické, úctu vyvolávajúce aktivity. Poničanove básne sa neustále objavovali v rôznych periodikách. Postupne z nich vznikali zbierky, ktoré sa tešili veľkej čitateľskej obľube. A súčasne vzrušovali kultúrnu obec, vrátane odborných kruhov. A to diferencovane – pokrokoví činitelia mu boli naklonení, predstavitelia pravice mu nevedeli prísť na meno. Osobitne sa v tomto smere vynímali klerikáli.

O básnickej tvorbe Jána Poničana sa v odbornej literatúre hovorí, že znamenala nový program v oblasti poézie. Vzhľadom na návrat pomerov v akých vznikala, má obsahovo čo povedať aj v dnešných časoch. Preto si všimnime aspoň výber z nej, ktorý vyšiel knižne v roku 1954 pod názvom *Básne*.

Podľa niektorých predstaviteľov literárnej obce sa Ján Poničan natoľko oddal poézii, že mal ďaleko k prozaickej tvorbe. Sám však napísal: „Vždy som mal rád prózu, pôsobila na mňa väčšmi ako poézia... Považoval som ju za lepší prostriedok rozširovania ideí, získavania duší, za účinnejšiu zbraň triedneho boja. Mohlo sa v nej – obsahovo – viac povedať“. Je zrejme, že toto vyjadrenie nemalo len teoretický význam, lebo Ján Poničan napísal veľa „drobných“ prozaických prác, uverejňovaných v rôznych periodikách. Napísal však aj romány s rôznym tematickým zameraním. V nich realisticky zobrazoval individuálny svet ľudí i spoločenské vzťahy. Podľa odborného hodnotenia bol aj v oblasti prózy tvorivým typom.

K literárnemu profilu Jána Poničana patrí aj jeho dramatická tvorba. Prvé dielo z tejto oblasti uverejnil v roku 1924. Viaceré napísal na začiatku 30. rokov. Neskôr aj ďalšie, vrátane veršovanej hry *Jánošík*. Jeho hry obľubovali ochotníci, ale boli uvádzané aj v Slovenskom národnom divadle. Viaceré boli uvedené v rozhlase i v televízii. S dramatickými dielami Jána Poničana sa možno aspoň rámcovo oboznámiť prostredníctvom súboru *Dráma*, vydanom v roku 1962. Tento obsahuje aj štúdie M. Chorvátha o tejto oblasti jeho tvorivých úsilí.

Ján Poničan sa dlhé roky venoval aj prekladateľskej činnosti. Sú známe jeho preklady svetových dramatikov – J. B. Moliéra, F. Schillera, A. S. Puškina i ďalších významných autorov z oblasti dramatického umenia. Prekladal ruských a sovietskych básnikov – A. S. Puškina, V. Majakovského, S. Jesenina, A. Bloka, B. Pasternaka, D. Bedneho i ďalších. Tiež aj diela poetov z iných krajín. Bol prekladateľom aj prozaických diel zahraničných spisovateľov. Výber prekladov Jána Poničana vydala Matica slovenská v roku 1947 pod názvom *Z ruskej poézie*.

Ján Poničan bol sociálny básnik aj prozaik. Nazvali ho prvým proletárskym básnikom. Preto bol v nepriazni meštiackych kruhov a vládnucich miest. Jeho literárnu tvorbu nielen znevažovali, ale aj znemožňovali jej zverejňovanie. Napríklad niektoré divadelné hry v tridsiatych rokoch nevyšli u nás, ale vo vydavateľstve pokrokových krajanov v Toronte. Podobné osudy mali aj niektoré jeho prozaické diela, ktoré sa k čitateľom dostali až po oslobodení. Známu jeho poému *Divný Janko* orgány klérofašistického štátu konfiškovali a až neskôr dali súhlas

k jej uverejneniu v Smrekovom Eláne a neskôr aj v jeho Komornej knižnici.

Všestranného uznania sa Jánovi Poničanovi dostalo až po oslobodení. Osobitne vysoko boli ocenené výsledky jeho literárnych úsilí - v roku 1964 bol poctený titulom Zaslúžilý umelec a v roku 1971 stal sa nositeľom titulu – Národný umelec.

Ján Poničan – bard slobodomysel'nosti v slovenskom písomníctve

Napriek vplyvom rodinného a gymnaziálneho prostredia uberalo sa svetonázorové formovanie Jána Poničana už v mladom veku netradičným spôsobom. Zaiste bolo aj u neho poznamenané rôznymi peripetiami a najmä hľadaniami, vlastnými jeho naturelu a ovplyvnenými jeho aktívnym poznávaním rôznych myšlienkových prúdov. Na základe jeho rôznych aktivít po príchode do Prahy možno uzavrieť, že už počas vysokoškolských štúdií osvojil si dialektický a historický materializmus.

Od tejto filozofickej pozície odvíjalo sa jeho nazeranie na náboženstvo, s ktorým sa nadobro rozišiel. Jasnozrivo pochopil jeho nehumanistickú podstatu, podceňujúcu reálne bytie ľudí na zemi a hlásajúcu ich závislosť na nadprirodzenej sile. Vyjadril to už v básni, zaradenej do spomenutej už prvej zbierky, keď charakterizoval úlohu modlitby. Napísal o nej, že učí človeka byť žobrákom a prosebníkom ku „kráľovi nebeskému“, ktorému človek posielala svoje slová na „nekonečnú púť“. V básni *Genesis* napísal, že je potrebná iná modlitba – „nová a krásna“ – PRÁCA“.

Vo všetkých druhoch literárnej tvorby sú obsiahnuté mnohé myšlienky, kriticky hodnotiace náboženstvo ako celok i jeho mnohé stránky, vrátane sociálnych funkcií.

Ján Poničan bol presvedčivým kritikom náboženských organizácií. Najmä činnosti „veľkých“ cirkví v náboženskej sfére a najmä v rôznych oblastiach spoločenského diania. Všimol si činnosť ich aparátov, usilujúcich o podmanenie či usmerňovanie všetkých aktivít ľudí. Príznačne to vyjadril, keď napísal: *“Protiví sa mi všetko, čo temné, protiví sa mi mystický plášť noci, pod ktorým lupič mystiky – farár chodí duše kráť“*.

V tejto súvislosti je na mieste spomenúť jednu, na prvý pohľad úsmevnú, ale v skutočnosti aj vážnu príhodu. Ján Poničan bol komunistickým členom mestského zastupiteľstva v Bratislave. Tam sa stretol so sťažnosťou, že rehoľná sestra v infekčnej nemocnici týra „bezbožných“ pacientov. Na magistráte nebolo veľa chuti zaoberať sa s takou „kauzou“. On však dosiahol, aby sťažnosť prešetrila komisia priamo v nemocnici. Tá zistila, že rehoľníčku poburoval jeden mladý pacient svojím spevom. Konkrétne pesničkou „Prídi Janík premilený, prídi k nám“, ktorú považovala za nemravnú. Vedenie nemocnice urobilo nápravu, ale v prameňoch sa neuvádza na ako dlho.

Ján Poničan bol neúprosný kritik klerikalizmu vôbec a ľudáctva osobitne. Plasticky to ukazuje jeho publicistka, ale aj práce iného zamerania. Odhaľoval a pranieroval podstatu a zámery hlinkovcov, presadzované aj v oblasti kultúry. V tomto rámci odhalil aj ich zákerný ťah vo vzťahu k Matici slovenskej. Jedným z ich predstaviteľov bol popredný činiteľ Spolku svätého Vojtecha. A ten

napísal Slovákom v Amerike, aby neposkytli finančnú podporu delegácii Matice slovenskej, lebo táto vydáva „nemravné“ knihy A. T. Mitrovského, Jégého a J. Jesenského. Toto upozornenie prebudilo nejednu myseľ, ktorá zhovievavo nazerala na uzurpátorské snahy ľudákov, tu konkrétne vo vydavateľskej sfére.

Nie je možné obísť názory a aj konanie Jána Poničana v čase nástupu fašizmu. Významne sa podieľal na zápase proti nemu u nás a aj v medzinárodnom meradle. Jeho hlboko humanistická argumentácia prenikavo znela v spisovateľskom prostredí domácom i zahraničnom ako aj v iných sférach. A účinne prispela k vtedajším úsiliam o budovanie jednotného protifašistického frontu.

Ján Poničan zostal na antifašistických pozíciách aj po rozbití buržoáznodemokratickej predmníchovskej republiky. Nepodľahol falošnej eufórii spojenjej s presadzovaním ľudáckej koncepcie slovenskej štátnosti na reakčnej, protidemokratickej báze. A keď sa ľudákom, pod patronátom hitlerovcov podarilo nastoliť klérofašistický režim, stal sa jeho zásadovým odporcom. Zbrani pre boj proti nemu mal málo, ale vynachádzavo využíval všetky možnosti, ktoré v tomto smere mal. Bola to najmä oblasť literárnej formy. Tak vzniklo jeho vrcholné básnické dielo - pôsobivá poéma *Divný Janko*, v ktorej nielen znova odsúdil sociálnu nespravodlivosť, ale aj klérofašistický systém vcelku. A tiež vojnu, do ktorej ľudáci vohnali slovenský ľud.

Je známe, že Ján Poničan nemal v láske povrchné „buričstvo“. Bol cieľavedomý revolucionár s programovým zanietením. Potvrďuje to aj táto jeho sentencia: *„Ja som sa dal na cestu ničiteľa starého a priebojníka nového, aby sa na ruinách budovalo lepšie a krajšie.“*

Takto chápal aj zápasy v myšlienkovvej sfére. Preto súčasne s prekonávaním náboženstva ukazoval potrebu jeho náhrady moderným, vedeckým myslením. Toto, pravda, vzťahoval aj na seba. Potvrďujú to, napríklad, charakteristiky niektorých jeho súčasníkov. V nich sa o ňom hovorí nielen ako o „obrazoborcovi“, ale aj ako o hlásateľovi „slobodného vitalizmu“ či nositeľovi „všeobecného myšlienkarstva“. Zrejme ide o nie celkom presné vystihnutie svetonázorového profilu Jána Poničana. Je však potrebné povedať jasné slová v tomto smere. A je to aj skutočne možné. Na základe poznania jeho spôsobu myslenia, všetkého jeho konania, vrátane literárnej tvorby môžeme konštatovať – Ján Poničan bol ateista.

Stúpenci slobodomysel'nosti sú hrdí ľudia. Okrem iného aj preto, lebo protagonisti slobodomysel'nosti patria k najvýznamnejším osobnostiam v dejinách myslenia. Aj my máme právo na pýchu takéhoto druhu, lebo popredným hlásateľom ateizmu u nás sa stal všestranný mysliteľ, básnik, prozaik, dramatik, teoretik kultúry a umenia, literárny kritik a historik, novinár a publicista i verejný činiteľ – Ján Poničan. Naše hrdé povedomie treba pretavovať v budovanie jeho piedestálu. A najlepšie to budeme robiť uplatňovaním jeho bohatého myšlienkového odkazu v rôznych oblastiach našej činnosti súčasnosti, vrátane odovzdávania mladému pokoleniu.

Prof. Jaroslav Čelko je zakladajúcim členom Spoločnosti Prometheus ocenený titulom Veľvyslanec humanizmu.

Boj o myslenie detí – 5. časť

V prvom tohtoročnom čísle nášho časopisu prinášame piate pokračovanie výťahu z knihy anglického filozofa Stephena Lawa *Boj o myslenie detí (The War for Children's Minds)*, ktorá vyšla vo Vydavateľstve Routledge v Londýne a v New Yorku v r. 2006

Úvahy o liberálnych a autoritatívnych výchovných metódach uzatvára autor časťou o **pozitívnom zameraní na liberálnu výchovu**.

Jedna z ciest k postoju Liberála s veľkým L je zrejme ignorovať morálku a nechať dieťa vynásť si v morálnom vákuu vlastnú morálku z ničoho. Je však oveľa efektívnejší prístup, ktorý sa zakladá na cvičení a zlepšovaní „myslenia na schopnosti a cnosti“. Deti treba povzbudzovať, aby preverovali svoje názory a skúšali iné ako vlastné hľadiská. Kultivácia takýchto schopností by mala dosiahnuť ovládnutie:

- odhalenia a preverky predpokladaných príčin,
- predstavy možno nepredvídaných dôsledkov morálneho rozhodnutia či hľadiska,
- spoznať a určiť nesprávne uvažovanie,
- hodnotiť dôkazy čestne a nestranne,
- argumentovať jasne a stručne,
- v diskusii pripustiť k slovu partnera, pozorne počúvať a neskákať do reči,
- diskutovať bez osobných útokov,
- hľadiť na problémy aj z hľadiska iných, a
- preveriť aj vhodnosť vlastných pocitov.

Upevnenie týchto schopností znamená rozvoj nielen intelektuálnej dospelosti, ale aj značný stupeň emocionálnej dospelosti. Napríklad pripustiť k slovu partnera vyžaduje trpezlivosť a sebakontrolu. Posudzovať nestranne znamená identifikovať a brať do úvahy aj vlastné emocionálne stanovisko. Kto preberie kriticky a starostlivo vlastné názory a postoje, získa predstavu o vlastnom charaktere. Ponechať bokom vlastný názor a pozrieť sa na vec z hľadiska partnera pomôže vyvinúť empatiu a porozumenie voči

iným. Takto má človek nádej nielen vyvinúť schopnosť myslieť presvedčivo, ale aj získať to, čo sa najnovšie volá „emocionálna inteligencia“. Pri všetkom zdôrazňovaní dôležitosti rozumu, nemali by sme podceňovať dôležitosť emocionálneho rozvoja. Tieto dva faktory sú intímne prepletené.

Viacere z týchto schopností sa plne alebo aspoň čiastočne rozvinú, ak sa **podporujú skupinové aktivity**, ak sa deti zapoja do kolektívnych diskusií, ak o problémoch medzi sebou hovoria. Tieto schopnosti a cnosti sa najlepšie učia a zvládnu nie v izolácii jednotlivcov, ale interakciou v „komunitě hľadania“. Preto sa mnohé filozofie detských programov zakladajú na štruktúrovaných časovo neohraničených skupinových diskusiách. Odporúčaný liberálny prístup uznáva význam spoločne zdieľanej sociálnej dimenzie mravnej výchovy. Zrušiť sociálne vzťahy a ponechať každé dieťa, aby si samo „vymyslelo“ svoju vlastnú morálku vo svojom hermeticky zapečatenom vesmíre, neprichádza do úvahy. Práve naopak. Spoločne pretriasť problémy pomáha zlepšovať interpersonálne schopnosti a cit pre komunitu i jej snahy.

Opísaný prístup sa dá zjednodušene nazvať „filozofickým“. Podľa autora to však neznamená, že by deti mali dostať akademický kurz z dejín filozofie. Znamená to, že máme u nich vyvolať návyk myslieť otvorene, reflexívne a kriticky, aby sa vyvinuli ich intelektuálne, emocionálne a sociálne schopnosti i cnosti.

Filozofický prístup k mravnej výchove, odporúčaný S. Lawom v prezentovanej knihe, je **antiautoritatívny**. Učiteľia, ktorí favorizujú mravnú a náboženskú výchovu založenú na autorite, ho odmietnu. Povzbudzovanie žiakov, aby mysleli sami za seba a aby voľne

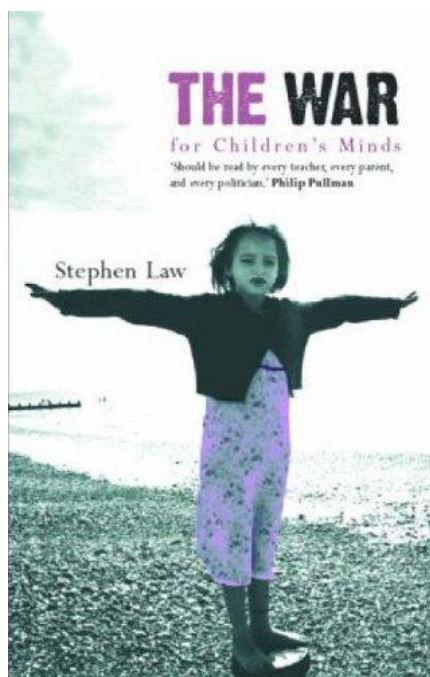
a otvorene diskutovali o rozličných morálnych a náboženských hľadiskách je práve to, čo autoritatívni učitelia odmietajú.

Vedia deti filozofovať?

Autor predpokladá, že deti môžu a vedia myslieť filozoficky. Vo viacerých štátoch sa uskutočnilo niekoľko štúdií, a programov, ktoré spojili filozofiu s deťmi. Výsledky sú pozoruhodné.

Jeden príklad poskytla malá štátna austrálska základná škola v Burande, neďaleko Brisbane, ktorá v roku 1997 zaviedla do všetkých tried filozofický program. Deti sa kolektívne zapájali do štruktúrovaných diskusií tak, že kládli filozofické otázky, na ktoré prišli pri sledovaní programu Filozofia v škole (Philosophy in Schools) a používania materiálov od filozofa Filipa Cama a iných. Výsledky boli dramatické. Škola vykázala významné zlepšenie v celom kurikulu. Správa o úspechu tohto programu hovorí, „že v priebehu posledných štyroch rokov dosiahli študenti v Burande výnimočné učebné výsledky. Stalo sa to po zavedení predmetu filozofia. Predtým mali žiaci v testoch skoro vo všetkých oblastiach podpriemerné výsledky. Po zavedení filozofie v roku 1997 sa výsledky preukazne zlepšili a od tých čias sa udržuujú na rovnakej úrovni alebo sa ešte zlepšujú (Buranda Stae School Showcase 2003 Submission Form).

Podstatné zlepšenie sa dosiahlo aj v správaní sa žiakov. V sociálnom

ohľade „sa dosiahli lepšie výsledky. Všetky aspekty života školy prenikol rešpekt voči druhým a zvýšenie sebaúcty. Teraz máme v škole málo problémov so správaním sa (a máme problémových žiakov). Študenti sú medzi sebou menej netrpezliví, ochotnejšie uznávajú vlastnú vinu ako normálnu súčasť procesu učenia sa a diskutujú o problémoch, ktoré sa vyskytnú. Päťročný dieťa už povedalo: „Filozofia je dobrý príklad toho, ako sa treba správať k priateľom na ihrisku“ ... Šikanovanie sa v Burande stalo zriedkavým, a tohto roku sa nevyskytol ani jeden prípad. Jeden návštevník z akademických kruhov komentoval: „Vaše deti sa nebijú, tie spolu vyjednávajú“ ... Naši návštevníci sústavne upozorňujú, že u nás zacítili „duch miesta“. Myslíme si, že je to spôsob, ako naši žiaci zaobchádzajú jeden s druhým. V našej spoločnosti vznikol rešpekt voči druhým a prenikol všetky aspekty školského života.“

Toto je jeden, nie však jediný príklad. V roku 2001-2002 študoval profesor Keith Topping z univerzity v Dundee účinok zavedenia jednej hodiny filozofie týždenne (sledujúci program Myslieť filozoficky (Thinking Through Philosophy) vo viacerých vyšších základných školách v okrese Clackmannshire, a to vrátane biednych oblastí. Učitelia dostali dvojdňový zácvik. Štúdia sa vyhodnocovala celým radom testov a bola do nej zaradená aj kontrolná skupina bez filozofického programu. Deti boli 11-12-ročné. Po roku sa zistilo, že:

- zdvojnásobil sa výskyt detí, ktoré podporujú názor založený na dôkazoch; v kontrolnej skupine ostal výskyt týchto detí nezmenený;
- podstatne sa zlepšila sebadôvera a sebaúcta detí;
- zdvojnásobil sa počet otvorených, časove neobmedzených diskusií (aby sa zlepšilo hľadanie);
- etika a disciplína v triede sa značne zlepšili;
- pomer monológu učiteľa a žiaka sa zmenšil na polovicu u učiteľa a zdvojnásobil u žiakov; kontroly sa nezmenili;
- všetky triedy sa podstatne (štatisticky) zlepšili vo verbálnom, neverbálnom a kvantitatívnom uvažovaní; kontrolné triedy sa nezmenili.

Zlepšenia boli trvalé. Keď boli deti testované znovu vo veku 14 rokov, po dvoch rokoch bez programu filozofie, ich skóre (CAT) bolo úplne rovnaké, to značí, že prvotne získané zlepšenia sa zachovali. Kontrolné skupiny za tieto dva roky ešte viac upadli. Do sledovania boli zaradené tri stredné školy a výsledky boli rovnaké na všetkých troch.

Autor je však i v tomto prípade zdravo skeptický, keď v danej súvislosti uvádza, že výsledky treba hodnotiť opatrne. Pridávajú však na váhu názoru, že deti v tomto veku nielenže vedia myslieť filozoficky, ale že je im to veľmi prospešné. Je presvedčený, že výučba filozofie má merateľný výchovný efekt už pre deti v prvom roku školskej dochádzky.

Na záver zhŕňa: existujú presvedčivé dôkazy, že deti, dokonca celkom malé deti, vedia filozoficky myslieť. A hoci je potrebný ďalší výskum, rastie počet dôkazov, že je to pre ne dobré z hľadiska učenia, z hľadiska sociálneho i emocionálneho. Druh schopností, ktoré taký filozofický program podporuje, je práve to, čo pre rozvoj nového občana potrebujeme.

Výchovný prospech liberálneho prístupu k mravnej výchove vedie S. Lawa ku koncipovaniu 4. kapitoly pod názvom **Prečo byť Liberálny (s veľkým L)?** Na ďalších stranách diela tento prístup rozoberá podrobnejšie.

Jednou z výhod už krátkeho zácviku a určitých skúseností s kritickým myslením a racionálnou diskusiou je doživotná imunita proti úskokom predavačov ojazdených áut, astrológov, poradcov vo veciach feng-šui, predavačov akcií nebankových pyramídových spoločností, popieračov holokaustu a iných obchodníkov s hadím olejom. Nech zaujimate akékoľvek postavenie v spoločnosti, vaša schopnosť povedať stop je vždy užitočná, ak sa niekto dopustil logickej chyby, pokúša sa manipulovať vás psychologicky alebo inak vám sype piesok do očí. Prečo je pre zdravú demokraciu také dôležité, aby občania mali tieto schopnosti?

Demokracia a liberálny prístup

O demokracii a slobode myslenia a prejavu sa obyčajne myslí, že idú ruka v ruku. Iste je veľmi dôležité vysloviť pravidlo, že zdravá demokracia vyžaduje slobodu myslenia a prejavu.

Kandidáti pri voľbách potrebujú slobodu povedať, aké stanovisko zastávajú a slobodu kritizovať svojich protivníkov. Občania potrebujú slobodu povedať, čo chcú a prečo to chcú. Musia mať slobodu kritizovať názory vlády a iných občanov, slobodu vysvetliť, prečo si myslia, že ich oponenti nemajú pravdu.

Aj v štáte, ktorý je „slobodný“, a vôbec nie autoritatívny s veľký „A“ (samozrejme, nikto nikdy nepovie svojim občanom: „Toto musíte veriť, lebo vám to hovorím Ja!“) sa môžu používať psychologické manipulácie a nátlak. Majú ovplyvniť myslenie populácie, ktorá nebola nikdy navykaná a ešte menej povzbudzovaná starostlivo a kriticky uvažovať o morálnych a politických problémoch. Na takých nástrojoch hrajú svoje melódie najnebezpečnejší svetoví pišťaľkári.

Denná dávka ikon slávnych ľudí, súhlasné myslenie ich a nás, nátlak starších a skúsených, sociálne stigmy a senzačné či hrôzostrašné reportáže v správach, to všetko manipuluje občanov bez schopnosti kritickéj obrany a so slabým autonómnym uvažovaním. Môžu to byť „občania milujúci slobodu“, ale ľahkosť, s akou sa hýbe motúzikmi, na ktorých visia, prezrádza, že ich sloboda je skôr obmedzená.

Niektorí cynici by mohli povedať, že taká je už situácia prinajmenšom v jednej demokracii, kde nové šovinistické rozhlasové kanály, šokujúca hudba a kresťanskí fundamentalisti hýbu motúzikmi, na ktorých visí poslucháčstvo pripútané obrazmi zločinu a terorizmu, ktoré sa ustavične valia z obrazoviek ich televízií. Či je alebo nie je situácia taká, celkom iste sa dá povedať, že zdravá demokracia potrebuje občanov schopných kriticky myslieť. Potrebuje jednotlivcov, ktorí sú „osvietení“ v Kantovom zmysle slova. Vynechať z demokracie rozumnú liberálnu výchovu, znamená nechať občanov veľmi zraniteľných psychologickou manipuláciou.

„Trhovisko ideí“

Pravdepodobne najznámejšie argumenty pre slobodu myslenia a prejavu sú v Millovej knihe O slobode. Autor ponúka štyri argumenty podporujúce slobodu myslenia a prejavu a jeden z nich znie takto:

Dejiny poskytujú veľa príkladov, kde Autorita, úplne presvedčená o správnosti svojho názoru, pokúšala sa umlčať tých, ktorí, ako sa dodatočne okázalo, mali pravdu. To bol prípad, keď sa inkvizícia pokúšala umlčať Galileu. Mýlila sa cirkev, nie Galileo. Sila presvedčenia členov Autority nezaručuje ani im ani nám, že majú pravdu. Nech sú ľudské bytosti akokoľvek múdre, sú omylné. A jediná cesta, ako opraviť tieto omyly, je vystaviť ich otvorenej kritike. Mill zdôrazňuje, že nikto nemá právo považovať svoje názory za správne, ak boli umlčaní tí, ktorí sú najmotivovanejší a najkvalifikovanejší podrobiť ich kritickému previerke. Ak nejaká autorita nepripustí kritiku svojich názorov, vtedy nielen ona má slabú záruku správnosti svojho presvedčenia, ale ani my nemôžeme dôverovať jej úsudku.

Preto Mill navrhuje, aby spoločnosť zriadila trhovisko ideí. Všetky idey a argumenty majú byť vystavené na trhovisku. Mill je presvedčený, že **idey, ktoré prežijú v otvorenej súťaži na tomto trhovisku, sú správne.** Dochádza tu totiž k určitému druhu darvinovskej selekcie: kritická previerka vyradí falošné idey a teórie. Len správne (a pravdepodobne správne) idey majú nádej na prežitie.

Štandardná kritika návrhu na slobodné a otvorené trhovisko ideí však hovorí, že čo na trhovisku vedie k prekvitaniu nejakej myšlienky, nie je vždy jej pravda. Idea sa môže uchýtiť nie preto, lebo je racionálne lepšia, ale preto, že ju šíri niekto, kto ovláda mocnejšie mechanizmy pôsobenia na spoločnosť.

Ako príklad uvádza reklamný priemysel. Ten tu nie je na to, aby propagoval správne názory, ale aby čo najlepšie (finančne) pomohol svojim klientom. A je veľmi účinný.

Povedzme, že Mill bol v otázke neovplyvnenia ľudských bytostí uvedenými faktormi viac ako optimistický. Ak teda ideme mať trhovisko ideí (každá demokracia ho musí mať), nie je tu silný dôvod povedať, že jednotlivcov treba povzbudzovať a navykať starostlivo a kriticky myslieť, aby sa nedali tak ľahko zvestiť psychologickými manipulátormi? Nie je to najlepšia cesta, ako sa dostať k pravde?

Ľudské bytosti nebudú nikdy dokonalými detektormi pravdy, ale

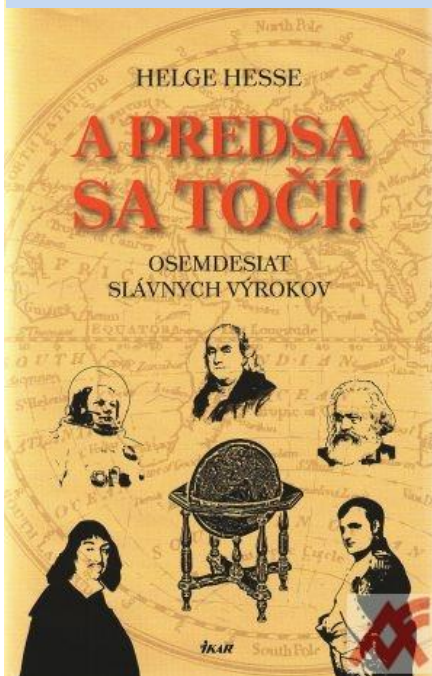
v demokracii musíme byť všetci takí dobrí, ako sa len dá.

Preklad: **Rastislav Škoda**. Výber a odborná redakcia: **Matej Beňo**. (Pokračovanie v budúcom čísle)

Z nových kníh odporúčame:

HESSE, Helge

A predsa sa točí! Z nem. orig. Prel. M. Budinská
Bratislava, Ikar 2008. 359 s.
80 najznámejších výrokov kľúčových osobností svetových dejín od antiky až po súčasnosť.

ČELKO, JAROSLAV

Protagonisti dejín slobodomysel'nosti
Bratislava, IRIS 2009. 239 s.
150 biografických hesiel osobností slobodomysel'nosti usporiadaných podľa výročí na roky 2011-2015, 2016-2020.

Dokumenty 2. vatikánskeho koncilu.

Z lat. orig. prel. S. Polčín
Trnava, VOJTECH 2008. 845 s.
Súbor dokumentov.

Filozofické iniciatívy Igora

Hrušovského. Zost. V. Bakoš
Bratislava, Filozofický ústav SAV
2009. 268 s.
Monografia o poprednom predstaviteľovi modernej slovenskej filozofie.

GÁLVES, Pedro

Seneca – učiteľ cisára Nera.

Zo špan. orig. Prel. V. Oleríny
Bratislava, Slovart 2008. 220 s.
Beletrizovaná biografická o starorímskom filozofovi a politikovi.

HAJKO, Dalimír

Úvod do indickej filozofie

Bratislava, Hajko&Hajková 2008.
240 s.

Monografia filozofa a spisovateľa D. Hajku predstavuje základný rámec indickej filozofie a jej vplyv na európske myslenie.

KOLLÁR, Karol

Od etiky k apologetike

Bratislava, Infopress 2008. 98 s.
Teoretické aktivity akademika Andreja Siráckeho v rozpätí rokov 1925-1987.

„Nezameniteľné je dedičstvo otcov...“

Zost. P. Kónya
Prešov, Prešovská univerzita 2009.
438 s.
Štúdie k dejinám a súčasnosti protestantizmu v strednej Európe.

RATZINGER, Joseph

Benediktova Európa v kríze kultúr.

Z tal. orig. Prel. A. Rajský
Trnava, VOJTECH 2008. 85 s.
Štúdia.

SINGER, Peter

Spisy o etickom živí. Z angl. prel.

I. Viskupová
Bratislava, Vydavateľstvo Spolku slov. spisovateľov 2008. 352 s.
Súbor esejí.

VARGAŠ, Štefan

Teologický a náboženský slovník II. Diel L-Ž

Trnava, VOJTECH 2008. 439 s.
Výkladový slovník.

VELLA, Elias

O satanovi. Z angl. orig. prel.

A Šuplatová, M. Lazorová,
M. Sitarčíková
Veľký Lapáš,
Per Immaculatam 2008. 265 s.

Knihá exorcistu o diablovi, jeho taktikách a ako sa možno brániť.

Vplyv evanjelického náboženstva na udržanie národnej identity Slovákov žijúcich v zahraničí a jeho vízia do budúcnosti.

Zost. D. Tillinger
Liptovský Mikuláš, Transcius
2008. 151 s.
Zborník z konferencie (Praha, 18.- 22. 9. 2008).

Ježišova dynastia (4)

Monografia Ježišova dynastia od amerického autora Jamesa D. Tabora, vedúceho katedry biblických štúdií univerzity North Carolice v Charlotte, ktorý sa dlhé desaťročia venuje skúmaniu Kumránskych zvitkov a počiatkov kresťanstva (pozri Prometheus 2, 3 a 4/2008), poskytuje nový, odvážny výklad Ježišovho života a prvopočiatkov kresťanstva. Kvôli väčšiemu záujmu čitateľov prinášame 4. pokračovanie výberu závažných myšlienok a údajov z tejto práce.

Tak ako Ján Krstiteľ aj Ježiš umrel, veriac, že jeho ideál sa uskutoční. Jeho nasledovníci boli zdrvení a na nejaký čas sa vrátili do Galiley, zdesení a sklamaní. Ich viera prešla krutými skúškami - obaja Mesiášmi boli mŕtvi.

Napriek tomu, že hnutie stratilo obidvoch svojich vodcov - Jána Krstiteľa a potom aj Ježiša, dvoch Mesiášov - hnutie neodumrelo, ale naopak, začalo rásť a šíriť sa. Ježišova smrť bola určite hrozným šokom pre jeho nasledovníkov, no oni ďalej verili v ústredné poslanstvo, ktoré hlásal Ježiš a pred ním Ján Krstiteľ: „Kajajte sa, lebo Kráľovstvo Božie sa priblížilo“. Apokalyptické videnie, ktoré šírili bolo umocnené spoločenskými a politickými udalosťami doby, v ktorej žili. Vratkosť rímskej moci, hrozby vojen a vzbury, ba aj odpor autorít, ktorému museli čeliť, sa mohli vykladať ako znamenia, že „určený čas“ sa veľmi skrátil - tak ako hlásal Ježiš.

Hlavná skupina Ježišových stálych nasledovníkov sa zhromaždila v Jeruzaleme. Určite si uvedomili nebezpečenstvo, ktoré im hrozí, ale cítili aj vzrušené očakávanie - že Boh iste nedopustí, aby smrť Spravodlivých zostala nepotrebná.

Ako upozorňuje J. D. Tabor, to čo sa potom stalo, je jedným z najvýznamnejších „nevypovedaných“ príbehov posledných dvoch tisícročí. Väčšina ľudí si pamätá, že vedenie hnutia prevzal apoštol Peter ako vodca Dvanástich. Krátko potom sa k Petrovi pripojil apoštol Pavel, ktorý konvertoval na kresťanskú vieru z „judaizmu“. Spoločne sa obaja apoštoli stali dvojitými „opornými stĺpmi“ rodiaceho sa kresťanstva, kázali evanjelium celému rímskemu svetu a zomreli slávne ako mučeníci v Ríme - v novom sídle cirkvi, určenom Bohom.

Tento náhľad bol uzákonený v kresťanskom učení na celé veky a popularizovaný v knihách a filmoch.

Petrovo prvenstvo ako pápeža sa stalo uhoľným kameňom rímskokatolíckeho dogmatického učenia.

Autor knihy James D. Tabor

Teraz už vieme, že udalosti sa odohrali inak.

Peter mal síce vedúce postavenie v družine Dvanástich, ale bol to Ježišov brat Jakub, ktorý sa stal následníkom Ježiša a nespochybňovaným vodcom kresťanského hnutia ako ďalší v poradí v dávidovskom rodokmeni. Ježišova smrť neznamenal koniec hnutia ani po politickej, ani po duchovnej stránke. Ježišova dynastia bude trvať ešte storočie po jeho smrti.

Vynára sa úplne prirodzene otázka ako a prečo mohol byť Jakub, dedič Ježišovej dynastie, takmer úplne vynechaný z dejín kresťanských počiatkov.

Pátranie po Jakubovi treba začať od novozákonných prameňov, pretože práve odtiaľ bola totiž jeho pamiatka takmer vymazaná. K dispozícii je len jediný dôležitý prameň, dôležitý opis ranokresťanského hnutia po Ježišovej smrti - novozákonná kniha, ktorú poznáme ako Skutki apoštolov. Jej autorom je zrejme ten istý autor, ktorý napísal Lukášovo evanjelium. Lukáš

určite vedel, ale nebol ochotný priznať, že Jakub sa ujal vedenia hnutia po Ježišovej smrti. Jeho hlavným poslaním v celej knihe je popularizovať význam poslanca a posolstva apoštola Pavla. Dokonca aj obraz apoštola Petra začal blednúť.

Lukáš viac než ostatní evanjelisti znižuje význam Ježišovej rodiny, zámerne sa vyhýba napr. čo i len zmienke o Ježišových bratoch. Lukáš sa vždy odkláňal od Marka, keď prišla reč na Ježišovu matku a bratov. Súčasťou Lukášovho celkového programu bolo pozmeniť rannú históriu hnutia v tom zmysle, že Pavol vychádza ako jediný víťaz spomedzi možných súperov vrátane Jakuba.

Lukáš nebol Žid. V skutočnosti bol jediný nežidovský autor v celom Novom zákone. Zdôvodňuje nežidovskú verziu kresťanstva, ktorú presadzoval Pavel. Nemôže popierať, že Ježiš bol Žid, alebo že všetci pôvodní Ježišovi nasledovníci boli Židia, či to, že ranokresťanské hnutie ako celok bolo apokalyptickým hnutím vnútri judaizmu. Písal však dvadsať rokov po židovskom povstaní proti Rímu, keď tieto židovské prvopočiatky hnutia začínali byť potláčané a nezdôrazňované, pričom aj bezprostredná nádejná apokalypsa bledla.

Lukáš bol tiež silne prorímsky orientovaný. Pavel, jeho hrdina, bol rímskym občanom a on chce, aby jeho nežidovskí čitatelia o tom vedeli a cenili si to, a tak priaznivo hľadeli na šíriace sa nežidovské kresťanské hnutie. Lukáš sa odchyľuje vedome od svojho primárneho prameňa - Marka napr. aj v opise procesu s Ježišom a hodnotení Piláta Pontského a Ježišovho posledného výkriku v agónii na kríži. Lukáš napísal históriu, písal teológiu - zdôrazňuje J. D. Tabor.

Prvotný dôvod, prečo sa vymazala pamiatka na Ježišovu dynastiu v neskoršej kresťanskej historiografii spočívala v tom, že kniha Skutki apoštolov ju zámerne potláčala. Lukášov príbeh knihy Skutki sa stal históriou raného kresťanstva pre budúce generácie. To, čo si vybral na zamlčanie, sa zabudlo.

Lukáš písal knihu Skutki v deväťdesiatych rokoch n. l. maximálne tridsať rokov po Jakubovej smrti. Pavlove listy sa datujú do roku 50 n. l. Ježiš bol ukrižovaný roku

30 n. l. Pre časové obdobie dvadsať rokov nemáme nijaké zachované záznamy.

Sú to zamľčané roky v najranejšej histórii kresťanstva.

V hornom Egypte pri dedinke Nag Hamadi objavili roku 1945 významný dokument Tomášovo evanjelium, ktorého text sa datuje do 3. storočia n. l. a učenci dokázali, že obsahuje pôvodný aramejský dokument z prvopočiatkov jeruzalemskej cirkvi, ktorý poskytuje možnosť nahliadnuť do tzv.

židokresťanstva, ako ho nazývajú biblickí učenci, teda do života a pôsobenia najstarších Ježišových nasledovníkov vedených Jakobom. Podľa tohto textu Ježišovmu bratovi Jakobovi bola odovzdaná zodpovednosť nad všetkými Ježišovými nasledovníkmi.

V Novom zákone sú zakotvené dve úplne odlišné a oddelené predstavy kresťanstva. Jedna z nich je dobre známa a stala sa verziou kresťanskej viery, ktorú počas minulých dvoch tisícročí poznali miliardy ľudí. Jej hlavným činiteľom bol apoštol Pavol. Druhá verzia z veľkej časti upadla do zabudnutia, na sklonku 1. storočia n. l. ju vysunula na okraj a potlačila prvá. Jej predstaviteľ bol Jakob, Ježišov brat, vodca Ježišovho hnutia od roku 30 n. l. až do svojej násilnej smrti roku 62 n. l. Dve verzie „viery“ sú úplne odlišné tak v hodnotách, ktoré uznávajú, ako aj v praxi.

Pavol sa narodil v roku 4 n. l., žil teda v rovnakej dobe ako Ježiš. Jeho rodina získala rímske občianstvo, možno vďaka nejakej lojálnej službe Rímu, alebo aj v dôsledku bohatstva a vplyvu, ktoré nadobudli v novom domove, provincii Cilícia. Pavol mal kontakty na veľkňazskú Annášovu rodinu a spolupracoval s ňou na úsilí potlačiť, ba dokonca aj uväzniť nasledovníkov Ježiša po jeho ukrižovaní.

Okolo roku 36 n. l. mal Pavol zážitok „konverzie“ počas ktorého ako tvrdil „videl vzkrieseného Ježiša“, že dostal zjavenie ako aj poslanie - že on Pavol má hlásať dobrú správu o spáse prostredníctvom viery v Ježiša pohanskému svetu.

Začal sám seba pokladať za Trinásteho apoštola, hovoril o sebe ako o „Apoštolovi pre pohanov“. Hlásal, že mu bola daná moc nad nežidovským, čiže pohanským svetom, aby ho

pripravil na „Druhý príchod“ Ježiša Mesiáša tentoraz z nebies.

Niet pochybností, že Pavol bol prijatý do užšieho kruhu Ježišových pôvodných nasledovníkov. On sám bol hrdý na to, že kým Jakob a ostatní z Dvanástich poznali Ježiša „podľa tela“, on dostal svoju autoritu a poverenie priamo od nebeského Krista a nepotreboval nijaký ľudský súhlas alebo odobrenie.

Pavol učil, že Ježiš bol nebeskou bytosťou, ktorá existovala ešte pred svojim narodením a bola stvorená ako „prvorodený“ všetkého Božieho stvorenia.

Pavol bol zavše obviňovaný, že svoju verziu kresťanstva vytvoril preberaním helenistických „pohanských“ ideí, akoby kvôli inšpirácii vykročil za hranice judaizmu. Je to však mylný názor, zjednodušujúci pohľad na rozličné formy judaizmu v rímskom svete.

Začiatkom roku 50 n. l. Pavol začal predkladať verziu svojej novej „kresťanskej viery“, ktorá mala svoje korene v kannanskej roľníckej teológii zomierajúcich a oživajúcich bohov prírody. Začala sa radikálne rysovať nová a fenomenálne úspešná verzia o príbehu Ježiša.

Nazorejské hnutie, ktoré viedli Jakob, Peter a Ján, bolo v rámci akejkoľvek historickej definície mesiášske hnutie vnútri judaizmu. Aj termín „židokresťanstvo“, hoci sa zdá azda užitočným na charakterizovanie pôvodných nasledovníkov Ježiša, je v skutočnosti nepresný, pretože oni sa nikdy nepokladali za nič iné, než veriaci Židov. V tomto zmysle prvokresťanstvo je židovské. Stúpenci Ježišovi a po jeho smrti nasledovníci Jakuba Spravodlivého, ostali Židmi a nestali sa príslušníkmi Pavlovo nového kresťanského náboženstva. Kresťanstvo bolo neskorším kultom, ktorý vytvoril Pavel z Tarzu výlučne na to, aby zaujalo pohanských konvertitov na celom území Rímskej ríše - teda ľudí, ktorí už boli naklonení prirodzenej téme zomierajúceho a z mŕtvych stávajúceho boha.

Nikto z Ježišovho hnutia nepomýšľal na „nové náboženstvo“ skôr na obrodu a naplnenie prísľubov, ktoré dal kedysi Boh Izraelu.

Pavol začal vidieť veci inak.

To, že Jakob a Jeruzalemská rada ho prijala a schválila jeho misiu roku 50 n. l. naznačuje, že neodhaľoval verejne všetko, v čo veril. Pavol sa čoskoro ocitol v ostrom rozpore s Jakobom. Je evidentné, že Pavol bol pripravený urobiť všetko, aby sa vydal svojou cestou. Nevieme, či sa Pavol odhodlal na rozhodujúci rozchod s Jakobom a jeruzalemskými vodcami, alebo oni s ním.

Nedá sa spochybňovať Pavlova úprimná a vášnivá viera. Bol posadnutý svojimi víziami a neotrasiteľným presvedčením, že on ako „posledný“ z apoštolov nebol, v nijakom ohľade menejcenným ako ktorýkoľvek z Dvanástich.

Nová zmluva rozpráva príbeh o Ježišovi z Pavlovej perspektívy a pokúša sa navodiť predstavu, že stúpenci Ježiša boli kresťania cirkevných obcí. To však nie je pravda, boli to Židia.

Pavlova verzia udalostí tých čias vyhlasuje, že vtedajší veriaci mali pred sebou dve rovnocenné cesty - Jakobovu židovskú cestu a Pavlovu koncepciu pre neobrezaných. Ako upozorňuje spisovateľ A. N. Wilson, aj niektoré časti Skutkov apoštolov treba čítať opatrne, pretože ide o propagandu názorov, že „raná cirkev“ vždy bola „kresťanská“ - pričom v skutočnosti, samozrejme bola súčasťou éry, keď slovo „kresťanský“ bolo jednoducho prezývku jednej sekty v rámci judaizmu.

Treba uznať, že Pavlov odkaz je impozantný, veď jeho verziu evanjelia postupne prijímalo čoraz viac kresťanov rozptýlených v rímskom svete.

Po roku 70 n. l. keď bolo jeruzalemské ústredie hnutia zničené a jeho vodcovia zabití alebo rozohnaní, vplyv pôvodného posolstva Dvanástich apoštolov sa začal zmenšovať. Naopak, Pavlove idey zaznamenávali úspešný postup. Vplyv jeho listov a myšlienok zakotvených v novozákonných spisoch, vrátane evanjelií sa stal takým presvedčivým, že začal vytvárať kresťanstvo neskôr vnímané ako jediné autentické.

J. D. Tabor konštatuje, že problém, ktorému čelíme, je prenikavý a všadeprítomný Pavlov vplyv v celom novozákonnom kánone dokumentov a dokonca, že sám Nový zákon je predovšetkým literárnym odkazom apoštola Pavla, pretože Pavol sa uvádza

ako autor trinástich z dvadsiatich siedmich „kníh“ Nového zákona a kniha Skutkov apoštolov je takmer úplne venovaná obhajobe jeho ústredného postavenia ako „trinásteho“ apoštola.

Pavlovo základné videnie Ježiša, jeho vízia Krista ako Božieho, od vekov jestvujúceho Syna, ktorý vzal na seba ľudskú podobu, zomrel na kríži pre hriechy sveta, bol vzkriesený k nebeskej sláve a sedí po pravici Božej, sa stala kresťanským posolstvom.

Ale je tu aj iný, umlčaný pôvodný hlas - o nič menej „kresťanský“ než Pavlov. Je tu hlas Jakuba, ktorý opakuje myšlienky svojho brata Ježiša.

Najväčší zanedbávaným dokumentom Nového zákona je Jakubov list,

ktorý sa stal takým okrajovým, že mnohí kresťania ani nevedia, že existuje. A pritom je súčasťou kresťanskej Biblie.

Na Jakubovom liste je najzaujímavejšie to, že celý etický obsah jeho učenia sa priamo zhoduje s Ježišovým učením, ako ho poznáme v prameni Q. Prameň Q je najranejšia zbierka Ježišových učení a výrokov, ktoré učenci datujú asi do polovice 1. storočia n. l. Azda najviac zarážajúcou črtou prameňa Q z hľadiska rekonštruovania kresťanských začiatkov je absolútna neprítomnosť akýchkoľvek prvkov Pavlovej teológie, najmä jeho kristológie, čiže videnia Krista.

Jakubov list má dôležité spájajúce články s posolstvom Ježiša a Jána Krstiteľa.

Mnohí čitatelia by boli dnes prekvapení, keby sa dozvedeli, že v rámci samého Nového zákona máme listy dokonca od dvoch Ježišových bratov. Jakub, Juda a prameň Q svedčia o pôvodnej verzii kresťanskej viery, ktorá nás privádza späť k samému Ježišovi s pevnými historickými spojeniami siahajúcimi až k Jánovi Krstiteľovi.

Pre možnosť vystopovať túto pozabudnutú dráhu raného kresťanstva má mimoriadny význam stratený prameň zvaný Didaché, ktorý bol znovuobjavený celkom náhodou v roku 1873. V Didaché nenachádzame nič čo by sa zhodovalo s Pavlovým „evanjeliom“, nehovorí o božskej podstate Ježiša, o zmierení skrz jeho

telo a krv, vôbec sa nezmiňuje ani o Ježišom vzkriesení z mŕtvych.

Nejestvuje nijaký dôkaz, že by Jakub uctieval svojho brata alebo ho pokladal za bytosť božskej podstaty.

Jakub prevzal vedenie Ježišových nasledovníkov po jeho smrti roku 30 n. l. a vládol z Dávidovho mesta Jeruzalema nasledujúce tri desaťročia. Je skutočne paradoxom histórie, že veľkňaz Annáš, syn Annáša, ktorý predsedal súdnemu procesu s Ježišom, bol objednávateľom vraždy Jakuba, tiež počas Pésachu roku 62 n. l.

Je pozoruhodné, že Josephus Flavius, ktorý bol farizej, nielenže zaznamenal Jakobovu popravu, ale vedel aj to, že Jakub bol Ježišov brat. Po Jakobovej smrti sa zostávajúci apoštoli rozhodli, že ho nahradí Šimon.

Štyridsiate, päťdesiate a šesťdesiate roky n. l. boli v Palestíne a v celej Rímskej ríši obdobiami chaosu a nestability, politických nepokojov, násillia, vzbúr a vojen. Keď v roku 64 n. l. vypukol v Ríme požiar, ktorý zničil tri štvrtiny mesta, Nero obvinil kresťanov z podpaľáčstva a mnohých dal v Ríme uväzniť a zabiť.

Židovské povstanie naplno prepuklo v Palestíne roku 66 n. l. pod vládou rímskeho správcu Gessia Flora, Jeruzalem sa dostal pod kontrolu viacerých vzbúreneckých frakcií. V lete roku 69 n. l. sa nový cisár Vespasianus vrátil do Jeruzalema, opäť sa pripojil k synovi Titovi, aby osobne viedol posledné fázy obliehania. Mesto bolo obkľúčené, odrezané od zásobovania a do jari 70 n. l. vypukol vážny hladomor. V lete Rimania mesto podpálili a mestské hradby zrovnali so zemou, bol spustošený aj chrám s veľkým komplexom budov a nádvorí.

Vespasianus zbúral celé mesto na výstrahu Židom, ktorí sa opovážili vzdorovať Rímu.

Židovsko – rímska vojna bola bezprecedentnou tragédiou tak pre náboženstvo, judaizmus, ako aj pre celý židovský národ. Spustošením Jeruzalema a Chrámu prišli Židia o národné a náboženské stredisko.

Josephus Flavius tvrdí, že hlavná príčina vojny bola náboženská, očakávanie židovského Dávidovho Mesiáša. Ohne vzbury podnecovala náboženská horlivosť. Obyvateľstvo bolo presvedčené, že Boh zasiahne

a nielenže vyženie Rimanov z Palestíny, ale ako predpokladali hebrejskí proroci, nastolí svojho vybraného kráľa ako vládcu nad všetkými národmi.

Eusebius zaznamenáva, že po vzbure cisár Vespasianus nariadil pátranie po všetkých členoch Dávidovho rodu, aby u Židov nezostal jediný z kráľovskej rodiny, a z týchto dôvodov sa opäť začalo veľké prenasledovanie Židov.

V čoraz väčšej miere sa stávalo nepopulárnym byť Židom v rímskom svete. V rokoch 132 – 135 n. l. vypuklo v Palestíne druhé, ešte krvavejšie židovské povstanie za vlády cisára Hadriana. Viedol ho Šimon bar Kosiba, neskôr známy v histórii ako Šimon bar Kochba, ktorého mnohí Židia pokladali za Dávidovho Mesiáša. Za trest Rimania zakázali Židom čo len vstúpiť do mesta Jeruzalema a Hadrian ho dal úplne prestavať, premenil ho na rímsku kolóniu a pomenoval na Aelia Capitolina na počesť boha Jupitera Kapitolského. Na mieste zručenín židovského Chrámu dal vystavať Jupiterovu svätýňu. Akákoľvek nádej, že Božie kráľovstvo sa niekedy nastolí na zemi, začalo blednúť a židovské mesiášske nadšenie vychladlo. Pavlovo evanjelium priťahovalo čoraz viac ľudí.

Prvokresťania prežili väčšinou na územiach na východ od Palestíny, až do 4. storočia n. l. Boli rozptýlení, bez moci a vplyvu a mali malú, ak vôbec nejakú možnosť ovplyvňovať kanonizovanie Nového zákona, ktorý sa stal oficiálnou históriou raného kresťanstva.

Vieme však, že aj apoštol Peter sa sťažoval, že jeho listy boli zmenené interpeláciami a skreslené Pavlovými zástancami a Pavla ostro kritizuje, že svoje vlastné svedectvo založené na víziách stavia nad istotu učení, ktoré pôvodní apoštoli prijali priamo od Ježiša.

Ježiš nielen hlásal príchod Božieho kráľovstva, ale vytýčil aj sústavu morálnych a duchovných hodnôt založených na posolstve hebrejských prorokov, ktoré stále ohlas rovnako medzi kresťanmi, ale aj medzi nekresťanmi. Ján bol sťatý, Ježiša, Šimona ukrižovali, Jakuba ukameňovali na smrť. Cenu, ktorú platili za počúvnutie Hlasu a snaha nasledovať ho bola veľmi vysoká.

Pripravil: **Prof. Ladislav Hubenák**

List od čitateľa

Opus Dei na Právnickej fakulte UMB v Banskej Bystrici
Verejne propagovaná prednáška o tom čo je a o čo usiluje cirkevné hnutie Opus Dei sa uskutočnila 28.4.2009 v aule Právnickej fakulty UMB v Banskej Bystrici za účasti členov Opus Dei, ktorí neboli predstavení, zrejme v záujme konšpiratívnosti, ktorá je vlastná tomuto hnutiu.

Vedúci katedry rímskeho a cirkevného práva prof. Krajčí krátko hovoril o zakladateľovi Opus Dei, španielskom duchovnom Josemaria Escriva de Balaguer (1902-1975), ktorý bol pomerne rýchlo po smrti blahorečený a v roku 2002 vyhlásený za svätého. Zmienil sa aj o poslaní a cieľoch Opus Dei.

Táto cirkevná komunita je založená na tzv. osobnej prelature. Je riadená prelátmi, nepodlieha sídelným biskupom, ale cez osobitnú prelaturu podlieha priamo pápežovi.

Deklarovaným cieľom organizácie je šíriť v celej spoločnosti hlbokú a univerzálnu výzvu byť svätým a konať apoštolizačnú prácu prostredníctvom vlastnej odbornej práce.

V prvom rade je však Opus Dei organizáciou katolíckej inteligencie. Preto pri získavaní členstva, ako aj vo vlastnom pôsobení sa zameriava na intelektuálov s cieľom upevňovať ich spoločenské postavenie a vplyv. Orientuje sa na už vplyvné osoby spoločenskej elity v občianskych, akademických, lekárskech, justičných a ďalších inštitúciách a v médiách. Pritom ide o umiestňovanie členov Opus Dei na čo najvyššie pozície v týchto oblastiach. Charakteristickou črtou je vysoký stupeň konšpiratívnosti, a to aj vo vzťahoch medzi členmi hnutia.

O otvorenosti Opus Dei pre vstup do spoločenstva hovoril jej člen Braňo Borovský, ktorý sa sám predstavil a kuriózne ponúkol členstvo v Opus Dei aj ateistom, čo je z hľadiska cieľov tejto organizácie nepredstaviteľné. Osobný apoštolát majú členovia robiť na svojich pracoviskách a v skrytosti.

Prítomným okolo 200 študentom bolo premietané DVD v trvaní okolo 30 minút s osobnými svedectvami

o životnom štýle a pôsobení členov Opus Dei pochádzajúcich skoro zo všetkých kontinentov a najrôznejších povolaní.

Organizačnú štruktúru Opus Dei opísal, pomerne dobre po slovensky hovoriaci člen organizácie zo Španielska p. Dias v spojení s osobnou prelaturou a prelátmi na jednotlivých organizačných stupňoch.

Aj keď v závere prof. Krajčí povedal, že aktérom, členom Opus Dei nešlo o nábor, agitáciu pre členstvo v Opus Dei, implicitne z celého priebehu tejto aktivity, tento cieľ bol zjavný.

V ponúknutom priestore na diskusiu vystúpil inakšie orientovaný autor tohto článku s nasledujúcimi otázkami pre prítomných študentov a členov Opus Dei: „Čo vyplýva pre ľudstvo, pre človeka 21. storočia z hypotézy existencie Boha? Máš odvahu povedať, že nič? Ak máš toľko odvahy – si slobodný človek.“

Súčasne priznal svoju ateistickú orientáciu a životný štýl, ktorý ponúkol prítomným. Aj keď sa dovtedy netlieskalo, toto vystúpenie bolo odmenené potleskom. Zdá sa, že naša mládež vie racionálne a kriticky myslieť.

Prof. Krajčí našu výzvu odmietol slovami: „My sme veriaci.“
Napísal nám: **Ing. Július Voskár**

Okno do internetu

Internetové okno do vesmíru

Aby sme sa nezacyklili na monotónnej téme „existuje či neexistuje“ (veď vy dobre viete kto), tak toto Okno do internetu, „zasväťme“ vesmíru.

Kde začať? Ironická odpoveď by bola: pohľadom z okna na oblohu. My však točíme o internete a preto musíme začať fenoménom Google. Známy vyhľadávací internetový gigant má skvelú aplikáciu Google Earth. Popri známejšej skutočnosti, že poskytuje detailný pohľad takmer do každého kúta zemegule poskytuje aj pohľad na oblohu a najnovšie ponúka možnosť v 3D verzii spoznávať i planétu Mars. V súvislosti s Medzinárodným rokom astronómie však chceme všetkých zvedavcov upriamiť predovšetkým na tretiu časť aplikácie, ktorá je venovaná

vesmíru. Po prepnutí na položku „obloha“ sa obrazovka obsype hviezdami a program sa ustáli na úvodnej obrazovke, ktorá vám dá možnosť zoznamovať sa s hviezdou oblohou zrozumiteľne, aj v prípade, že je pre vás astronóma španielskou dedinou. Všetko o programe i jeho používaní nájdete na stránke <http://earth.google.com/>.

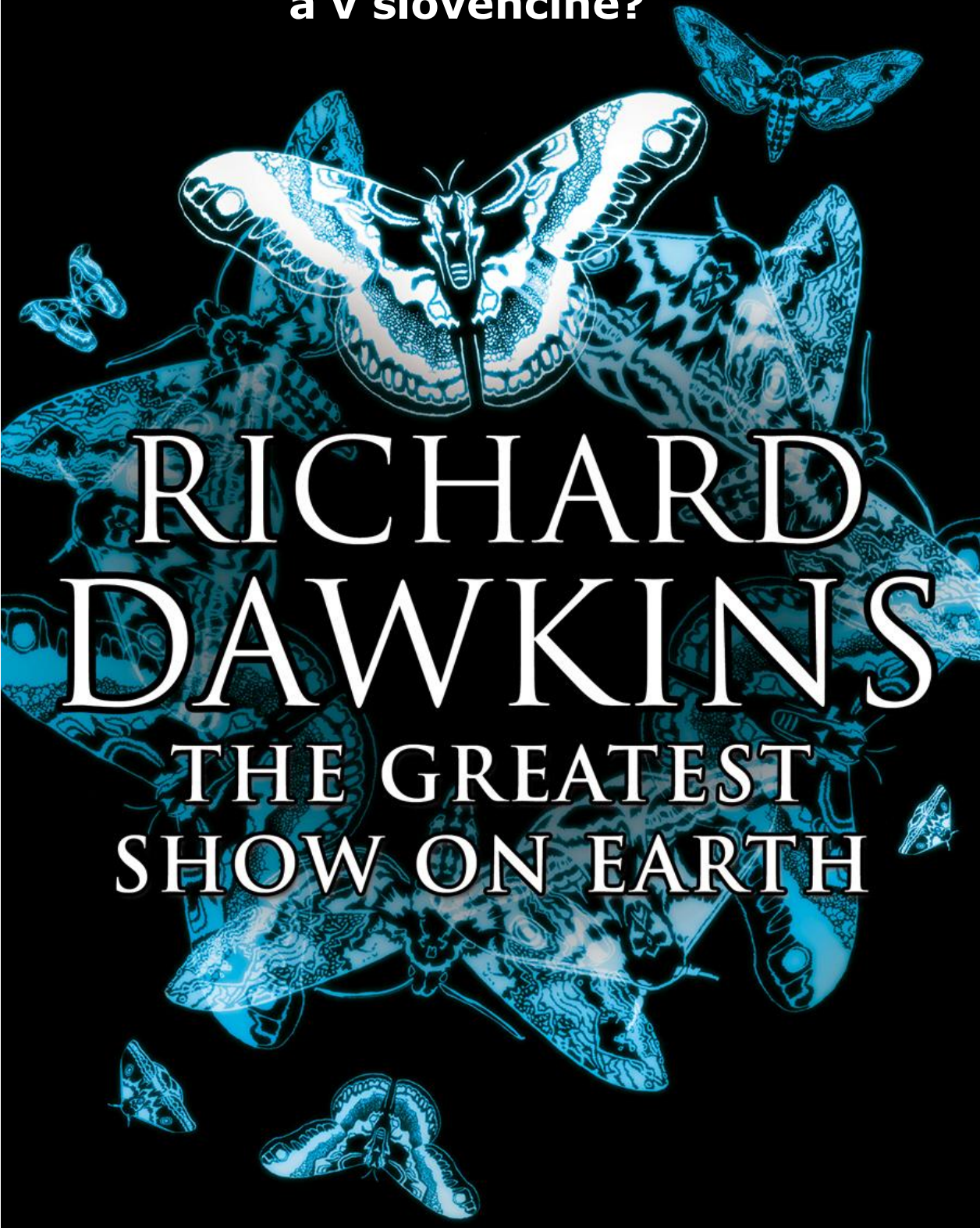
Medzinárodný rok astronómie má svoju hlavnú internetovú stránku na adrese www.astronomy2009.org Opäť narazíme na starú dobrú angličtinu, ale aj bez hlbších znalostí jazyka sa v stránke zorientujeme pomerne rýchlo a môžeme si pozrieť videa, či stiahnuť rôzne materiály, ako napríklad pohľadnice prípadne brožúru venovanou hlavnej téme – roku astronómie. Stránka má kalendár udalostí na celý rok 2009, poskytuje rôzne dokumenty a sú na nej prepojenia aj na národné stránky. Naša – slovenská je na: www.astronomia2009.vesmir.sk. Na nej nám už neprekáža jazyková bariéra, preto môžeme informácie prijímať bez obmedzenia. Stránku pripravil astronomický ústav SAV v spolupráci s Astronomickým klubom Bratislava.

Nezabúdajme však na motiváciu, dôvody prečo bol rok 2009 vyhlásený za Medzinárodný rok astronómie. Bol to Galileo Galilei a jeho priekopnícky čin – zamierenie vlastnoručne vyrobeného ďalekohľadu na oblohu, následné pozorovania a závery, ktoré nenadchli rímskokatolícku cirkev, preto s ním zatočila a trvalo jej veľmi dlho, než povedala svoje sorry ústami pápeža J. Pavla II.

Niečo málo o Galileim sa dá prečítať napríklad v encyklopédii SME: <http://encyklopedia.sme.sk/c/893769/galilei-galileo.html>. Zahliadnuť môžete aj na stránku wikipédie http://sk.wikipedia.org/wiki/Galileo_Galilei. Komu by to bolo málo, stačí zadať do ľubovoľného prehliadača meno tohto významného talianskeho fyzika, filozofa, astronóma a matematika a určite získate dostatok informácií aj na diplomovú prácu.

Surfujte, hľadajte a vzdelávajte sa o vesmíre, aby ste nemuseli veriť starým náboženským báchorkám o stvorení v podobe v akej sú vám predkladané v náboženskej literatúre rôznych náboženstiev a cirkvi.
Pripravil: **František Jedinák**

Kto, kedy preloží a vydá na Slovensku
a v slovenčine?

RICHARD
DAWKINS
THE GREATEST
SHOW ON EARTH

THE EVIDENCE FOR EVOLUTION

Deklarácia princípov humanizmu

- Podporujeme skúmanie vesmíru a riešenie ľudských problémov prostredníctvom vedy a intelektu.
- Odsudzujeme snahu znevažovať ľudský rozum, vysvetľovať svet nadprirodzenými pojmami a hľadať spásu mimo prírody.
- Sme presvedčení, že vedecké objavy a technika môžu prispieť k zlepšeniu ľudského života.
- Sme presvedčení, že otvorená pluralitná spoločnosť a demokracia sú najspoláhlivejšou zárukou ochrany ľudských práv pred autoritárskymi elitami a majoritnými utláčateľmi.
- Presadzujeme princíp odluky cirkvi od štátu.
- Presadzujeme dohodu a kompromis ako prostriedky na prekonávanie rozdielov a dosahovanie vzájomného porozumenia.
- Usilujeme sa o zabezpečenie spoločenskej spravodlivosti a čestnosti, o odstránenie diskriminácie a neznášanlivosti.
- Presadzujeme takú podporu znevýhodnených a postihnutých, ktorá im umožní samostatne existovať.
- Snažíme sa o odstránenie rozdeľujúcich a zastaralých predsudkov založených na rase, náboženskom presvedčení, pohlaví, ideológii, sexuálnej orientácii, národnostnej, triednej alebo etnickej príslušnosti a usilujeme sa o vzájomnú spoluprácu pre dobro ľudstva.
- Chceme chrániť a zveľaďovať Zem, aby sme ju zachovali aj pre budúce generácie, a vyhýbať sa páchaniu zbytočného násilia na ostatných živočíšnych druhoch.
- Veríme v radosť zo života a rozvoj tvorivého nadania v plnom rozsahu.
- Podporujeme kultiváciu morálnych cností.
- Rešpektujeme právo na súkromie. Dospelý človek musí mať možnosť napĺňať vlastné ambície, slobodne sa hlásiť k svojej sexuálnej orientácii a rozmnožovať sa, musí mať prístup ku kvalifikovanej zdravotnej starostlivosti a právo na dôstojnú smrť.
- Presadzujeme všeobecné morálne zásady: altruizmus, zásadovosť, čestnosť, pravdovravnosť a zodpovednosť. Humanistická etika je prístupná kritickému, racionálnemu vedeniu. Spoločným úsilím odhaľujeme určujúce kritériá. Morálne zásady je potrebné preverovať vzhľadom na ich dôsledky.
- Máme hlboký záujem o morálne vzdelávanie našich detí. Podporujeme výchovu k rozumu a súcitu.
- V rovnakej miere sa zaujíname o vedu aj umenie.
- Sme obyvatelia vesmíru a nadchýna nás predstava budúcich objavov v kozme.
- K neovereným tvrdeniam pristupujeme skepticky, sme otvorení originálnym myšlienkam, vyhľadávame nové smery v myslení.
- Humanizmus považujeme za reálnu alternatívu k náboženským doktrínam zneužívajúcim zúfalstvo a k ideológiám založeným na násilí, ako aj za zdroj bohatého osobného významu a skutočného uspokojenia všetkých bez rozdielu.
- Uprednostňujeme optimizmus pred pesimizmom, nádej pred zúfalstvom, vzdelávanie pred dogmatizmom, fakty pred nevedomosťou, potešenie pred vinou či hriechom, toleranciu pred strachom, lásku pred nenávisťou, súcitu pred sebeckosťou, krásu pred odpornosťou a zdravý rozum pred slepou vierou a iracionalitou.
- Podporujeme rozvoj toho najlepšieho a najušľachtilejšieho v ľudských bytostiach.

Čitateľom venuje Spoločnosť PROMETEUS, združenie svetských humanistov na Slovensku